

REPUBLIKA
SLOVENIJA

MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE
MOŽNOSTI

URAD RS ZA MAKROEKONOMSKE
ANALIZE IN RAZVOJ

/ STRATEGIJA DOLGOŽIVE DRUŽBE

UMAR, julij 2017

Vsebina

UVOD	3
ZAKAJ STRATEGIJA DOLGOŽIVE DRUŽBE	4
RAZVOJNA IZHODIŠČA.....	8
STRATEGIJA DOLGOŽIVE DRUŽBE	13
1 VIZIJA STRATEGIJE	15
2 RAZVOJNI CILJI STRATEGIJE	15
3 TRENDI V ŠIRŠEM OKOLJU, KI VPLIVAJO NA OBLIKOVANJE STRATEGIJE	17
4 STEBRI STRATEGIJE	21
5 USMERITVE STRATEGIJE DOLGOŽIVE DRUŽBE	23
5.1 Trg dela (delovna aktivnost) in izobraževanje	23
5.2 Samostojno, zdravo in varno življenje vseh generacij	26
5.3 Vključenost v družbo	32
5.4 Oblikovanje okolja za aktivno staranje	37
6 VKLJUČENOST VSEH DELEŽNIKOV IN INFORMIRANJE JAVNOSTI	41
7 PRIPRAVA AKCIJSKIH NAČRTOV IN SPREMLJANJE URESNIČEVANJA STRATEGIJE	41
LITERATURA	42

UVOD

Starostna struktura prebivalstva v Sloveniji se spreminja. Družba postaja dolgoživa: pričakovano trajanje življenja se podaljšuje, delež starejših od 65 hitro narašča. V prihodnjih letih bodo ti trendi še izrazitejši.

Demografske spremembe so dejstvo in temu moramo prilagoditi obstoječe sisteme in ureditve ter tako izkoristiti zmogljivosti spremenjene starostne strukture. Ustvariti moramo možnosti in priložnosti za kakovostno življenje vseh generacij in dostojno staranje. Zato so potrebne prilagoditve na številnih področjih: trgu dela, izobraževanju in usposabljanju, ureditvi sistemov socialne zaščite, bivalnem in delovnem okolju, na področju civilnega in političnega udejstvovanja.

Da bi se celovito spoprijela s temi izzivi, je Vlada RS sprejela Strategijo dolgožive družbe, ki postavlja vsebinski okvir za izvedbo potrebnih sprememb. Dokument prinaša razvojna izhodišča, ključne poudarke nove paradigme, vizijo in cilje ter predloge možnih usmeritev. S tem Slovenija tudi sledi mednarodnim dokumentom in pobudam na temo odzivanja na demografske spremembe, h katerim je pristopila; med ključnimi je Madridski mednarodni akcijski načrt o staranju kot temeljni dokument na ravni Združenih narodov, ki obravnava to tematiko.

Strategija dolgožive družbe je oblikovana na konceptu aktivnega staranja, ki poudarja aktivnost in ustvarjalnost v vseh življenjskih obdobjih, skrb za zdravje in medgeneracijsko sodelovanje ter solidarnost. To bo zagotovilo blaginjo in kakovostno življenje prebivalstva s poudarkom na medgeneracijskem sodelovanju ter zavedanju pomena kakovostnega staranja. Usmeritve izhajajo tudi iz zavedanja, da so človekove pravice enake za vse ljudi, ne glede na starost.

Usmeritve, ki kažejo smer potrebnih prilagoditev in sprememb, so razdeljene v štiri sklope (stebre):

- i) *zaposlenost/delovna aktivnost* (prilagoditve na trgu dela, vključno z izobraževanjem in usposabljanjem, zagotavljanje zadostnega obsega delovne sile z neto priseljevanjem);
- ii) *samostojno, zdravo in varno življenje vseh generacij* (sistemi socialne zaščite, dostopnost do zdravstvenih storitev in dolgotrajne oskrbe, skrb za zdravje, zmanjševanje neenakosti v zdravju);
- iii) *vklučenost v družbo* (medgeneracijsko sodelovanje, prostovoljstvo, uporaba IKT za komunikacijo, preprečevanje diskriminacije in nasilja v družbi, politično udejstvovanje);
- iv) *oblikovanje okolja za aktivnost v celotnem življenjskem obdobju* (prilagoditve v gospodarstvu, bivalnih razmer in prometne ureditve s podporo IKT in tehnoloških rešitev).

Za uresničitev začrtanih usmeritev bo ključno zavedanje širše javnosti in vsakega posameznika o pomenu predlaganih sprememb in osnovnega soglasja ter zavezanosti družbenih deležnikov k uresničevanju strategije. Zato bodo pri oblikovanju ukrepov na podlagi predlaganih usmeritev in njihovi izvedbi ključni: informiranost in vključenost širše javnosti, trajen sistem informiranja in ozaveščanja javnosti ter reden dialog med vsemi deležniki v formalizirani obliki.

Po sprejetju Strategije dolgožive družbe bodo ministrstva pripravila akcijske načrte s konkretnimi predlogi rešitev za uresničitev začrtanih usmeritev. Akcijski načrti morajo biti konsistentni, da omogočijo uresničevanje začrtanih ciljev. Strategija dolgožive družbe se sicer osredotoča predvsem na ukrepe za kakovostno staranje, pri oblikovanju odgovorov na izzive zaradi demografskih sprememb pa bodo imeli poleg usmeritev, ki jih zajema, pomemben vpliv ukrepi na številnih drugih področjih: spodbujanje vzdržne gospodarske rasti in krepitev gospodarske razvitosti, družinska politika, migracijska politika za spodbujanje priseljevanja delovne sile iz tujine in njeno integracijo. Posebnega pomena bo tudi prilagoditev proračunskega načrtovanja za ciljno naravnani programski proračun, ki bo zagotovil usklajenost načrtovanih aktivnosti v zadanih fiskalnih okvirih.

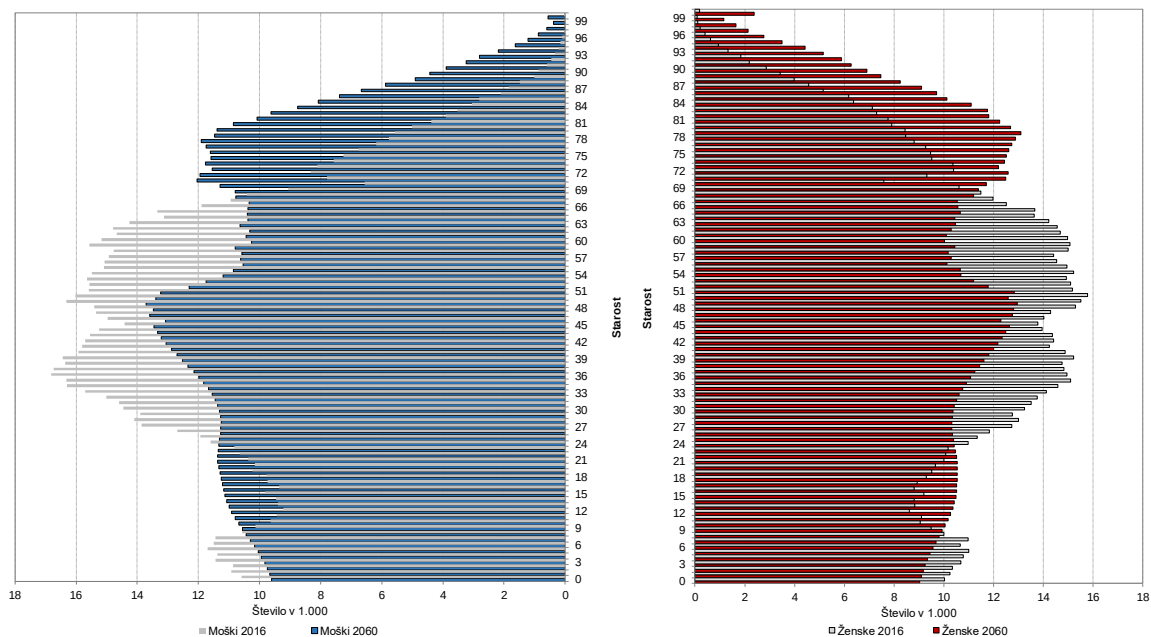
Sprejeta strategija bo z rednim in sistematičnim spremljanjem njenega uresničevanja ter sprotnim dopolnjevanjem v dinamičnem gospodarskem in družbenem okolju ostala aktualna in omogočala ustrezno odzivanje na dejanske izzive družbe. Izvajanje akcijskih programov in doseganje ciljev se

bosta redno spremljala s kazalniki, s poudarkom na mednarodno primerljivem sistemu kazalnikov indeksa aktivnega staranja.

ZAKAJ STRATEGIJA DOLGOŽIVE DRUŽBE

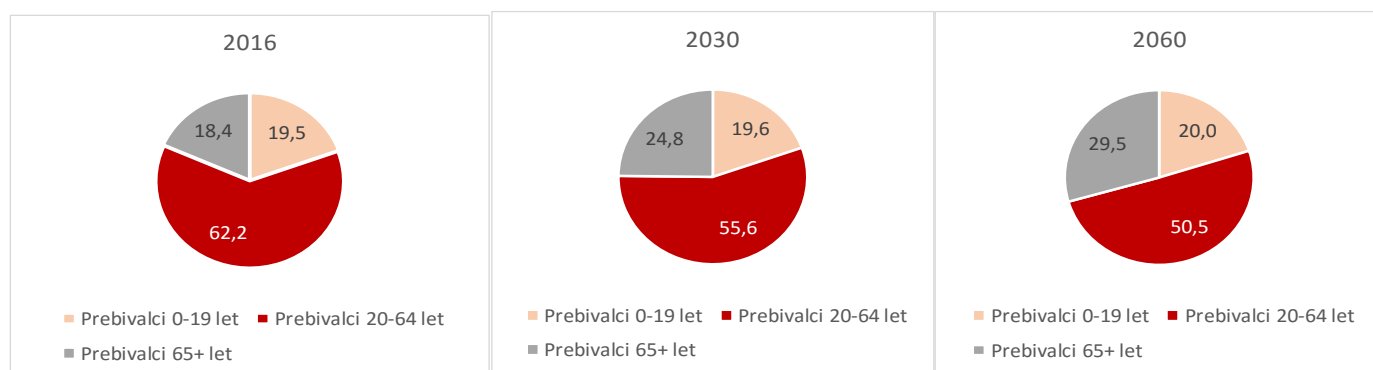
Podaljševanje življenjske dobe, ki je rezultat družbenega in gospodarskega razvoja ter napredka, prinaša tudi pomembne spremembe v starostni strukturi prebivalstva.

Slika 1: Spremembe v starostni strukturi prebivalstva od leta 2016 do leta 2060

Upoštevajoč gibanja v pričakovanem trajanju življenja in rodnosti (glej prilogo 1) se bodo te spremembe v Sloveniji pokazale predvsem kot zmanjševanje števila prebivalstva v starosti 20–64 let in povečevanje števila prebivalstva, starega 65 in več let. Te spremembe bodo izrazitejše že v obdobju do leta 2030.

Slika 2: Gibanje števila prebivalcev po starostnih skupinah

Vir: SURS za 2016, EUROPOP2013 za 2030 in 2060.

Podaljševanje življenja in nova (spremenjena) razmerja med deleži mlade, srednje in starejše generacije bodo močno vplivali na posameznike, družine in družbo ter zahtevali spremembe na številnih področjih.

Spremenjena starostna struktura prebivalstva → spremembe in nove rešitve
--

Za uspešno prilagoditev družbe in sistemov socialne zaščite demografskim spremembam bodo potrebni:

- ozaveščenost o spremenjenih medgeneracijskih razmerjih v družbi;
- spremembe v razumevanju delovnega življenjskega cikla – namesto tradicionalnega življenjskega cikla (izobraževanje, delovno aktivno obdobje, upokožitev) je čedalje bolj prisoten bolj prilagodljiv in spremenljiv koncept, ki poudarja vseživljenjsko učenje in daljšo aktivnost, ki lahko vključuje tudi več karier;
- spremembe konvencionalnega razmišljanja, da staranje prebivalstva prinaša zgolj breme zaradi tveganja nižje produktivnosti in višjih javnofinančnih izdatkov;
- spremembo razumevanja, da je starejša generacija po odhodu v pokoj večinoma le pasivni prejemnik različnih oblik »pomoči in podpore socialne države«.

Sedanje rešitve na področju trga dela, izobraževanja in sistemov socialne zaščite so bile pretežno oblikovane v drugačnih demografskih razmerah.

Brez sprememb na področju trga dela bi se delovno sposobno prebivalstvo krčilo, sistemi socialne zaščite pa bi se spoprijemali s čedalje večjim pomanjkanjem virov financiranja in naraščajočimi izdatki. Zaradi padanja deleža prebivalstva v starosti 20–64 let moramo zagotoviti pogoje za aktivnost v vseh življenjskih obdobjih in jo spodbujati, oblikovati bo treba tudi novo migracijsko politiko in spodbuditi priseljevanje delovne sile. Zadnje bi ublažilo slabšanje razmerja med aktivnim in neaktivnim prebivalstvom, še vedno pa tega poslabšanja ne bi ustavilo.¹

Za blaginjo vseh generacij bo ključna socialna politika, ki bo sprejeta s soglasjem in na podlagi medgeneracijskega sodelovanja ter solidarnosti med vsemi generacijami. Model slovenske socialne države zdaj pretežno temelji na sistemu obveznih socialnih zavarovanj, prek katerih s plačilom prispevkov delovno aktivno prebivalstvo pretežno omogoča relativno stabilno financiranje ključnih socialnih blagajn oziroma kritje socialnih tveganj. Vendar veljavna ureditev že zdaj ne pokriva vseh potreb, saj je za financiranje pokojninske blagajne potreben transfer iz proračuna (1,3 mrd EUR leta 2016). Ob spreminjanju starostne strukture prebivalstva in naraščanju izdatkov za pokojnine, zdravje in dolgotrajno oskrbo na eni strani ter ob naraščajočem obsegu negotovih oblik zaposlitev na drugi strani bodo te potrebe še večje in jih brez spremembe ureditve ne bo mogoče vzdržno financirati. Spremenjeno razmerje med aktivnim in neaktivnim prebivalstvom bo tako zahtevalo spremembe v delitvi bremen za blaginjo vseh generacij.

¹ Projekcije prebivalstva do leta 2060 tudi ob predpostavki razmeroma visokih in stabilnih tokov neto priseljevanja (4000 oseb letno) kažejo na upadanje razmerja med aktivnim in neaktivnim prebivalstvom.

Obstoječe rešitve na področju prometnih struktur tudi ne zadoščajo v celoti za zadovoljitev potreb, ki bodo nastale s spremenjeno starostno sestavo družbe, zlasti glede uporabe javnega prometa in zasnove javnih površin.

Spremenjena starostna struktura prebivalstva bo vplivala na usklajevanje interesov različnih generacij, ključna bo aktivna vključenost vseh generacij v ekonomsko in družbeno življenje ter procese političnega odločanja.

Prilagoditve demografskim spremembam bodo potekale v dinamičnem okolju, ki se s tehnološkim razvojem hitro spreminja in preoblikuje. Čedalje hitrejše in intenzivnejše vključevanje digitalnih in tehnoloških rešitev na vseh področjih namreč korenito spreminja okolje, v katerem bivamo in delujemo. Tehnološki napredek z novimi proizvodi in storitvami prinaša nove rešitve, ki v kontekstu dolgožive družbe izboljšujejo možnosti predvsem na področju zdravstva, dolgotrajne oskrbe, prometa in bivanja. Poleg učinkovite uporabe teh dosežkov se bodo pri oblikovanju odzivov na izzive dolgožive družbe upoštevali tudi dosežki na področju ved o življenju (nevroznanost, genetika, precizna medicina, biotehnologija, farmacevtika) in drugih komplementarnih znanosti.

Digitalizacija in razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologij prinašata tudi nove poklice (nekateri stari pa izginjajo) ter spreminjata način informiranja in komuniciranja. Zato bosta nujna prilagoditev sistemov izobraževanja ter krepitev vseživljenjskega učenja in usposabljanja.

Ključni izzivi dolgožive družbe so:

- zagotovitev pogojev za aktivno in zdravo življenje v celotnem življenjskem obdobju;
- podaljševanje delovno aktivnega obdobja (z zgodnejšim vstopom in poznejšim izstopom iz delovne aktivnosti), ki posredno zagotavlja tudi večjo dohodkovno varnost v starosti;
- zagotovitev pogojev za finančno varnost v celotnem življenjskem obdobju;
- zagotovitev možnosti in spodbujanje izobraževanja ter ustvarjalnosti v celotnem življenjskem obdobju;
- prilagoditev delovnega in bivalnega okolja potrebam vseh starostnih skupin;
- učinkovita uporaba dosežkov sodobnih tehnologij;
- družbeno udejstvovanje in aktivno državljanstvo vseh generacij.

Ti izzivi narekujejo sistemske spremembe in prilagoditve ter novo uskladitev pričakovanj in potreb na ravni posameznikov in celotne družbe.

Pri oblikovanju odgovorov na izzive dolgožive družbe bodo imeli poleg usmeritev, ki jih zajema Strategija dolgožive družbe, pomemben vpliv ukrepi na številnih drugih področjih: spodbujanje vzdržne gospodarske rasti in krepitev gospodarske razvitosti, družinska politika, migracijska politika za spodbujanje priseljevanja delovne sile iz tujine in njeno integracijo ter spodbujanje vračanja izseljenih državljanov Slovenije. Vzpostaviti bo treba razmere za lažje odločitve mladih za oblikovanje družine, pri čemer je med drugim pomemben lažji dostop na trg dela in do stanovanj. Strategija dolgožive družbe se sicer osredotoča predvsem na ukrepe za kakovostno staranje, usklajena pa bo z razvojnimi dokumenti, ki urejajo druga navedena področja.

Prilagoditve demografskim spremembam bodo za različne skupine tudi potekale različno intenzivno, ukrepi oziroma usmeritve ne bodo enoznačni za vse generacije, postopnost njihovega uvajanja pa bo blažila prehode.

Odgovor na vprašanje, zakaj dokument Strategija dolgožive družbe, torej lahko strnemo v nekaj ključnih poudarkov:

- da sedanji mladi in srednji generaciji zagotovimo dohodkovno in materialno varnost po prehodu med starejše ter znanja in veščine za ta prehod;
- da vsem zagotovimo kakovostno staranje in starejšim čim večjo in dlje trajajočo neodvisnost;
- da z medgeneracijskim sodelovanjem izkoristimo ogromne zmožnosti znanja in izkušenj vseh generacij.

RAZVOJNA IZHODIŠČA

UMAR je aprila 2016 pripravil analizo »Demografske spremembe ter njihove ekonomske in socialne posledice«, ki jo v nadaljevanju na kratko povzemamo (več v prilogi 1: Demografske spremembe ter njihove ekonomske in socialne posledice, UMAR 2016).² To analizo smo dopolnili z dodatnimi kazalniki: poleg sinteznega indeksa aktivnega staranja za Slovenijo so zajeti še nekateri kazalniki, po katerih Slovenija vidneje odstopa od povprečja EU ali OECD (več v prilogi 2).

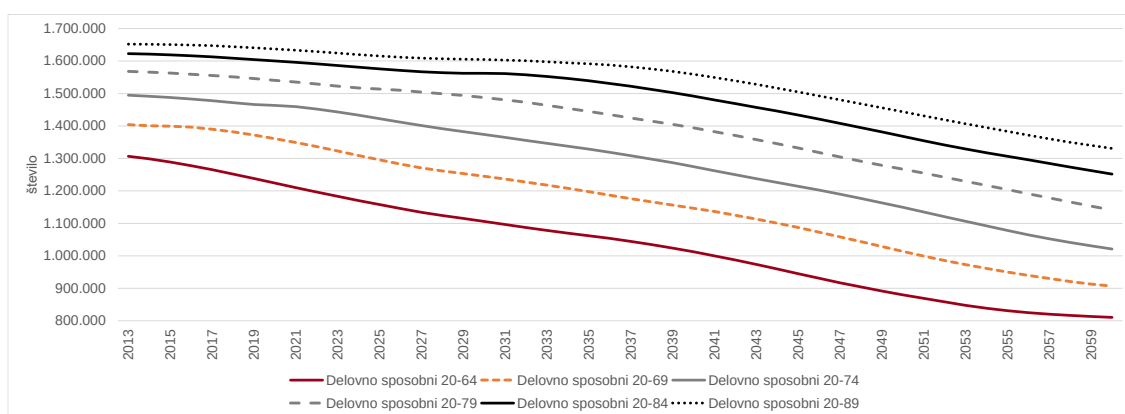
Proces staranja prebivalstva bo pri nas intenzivnejši kot v drugih državah EU. Projekcije EUROPOP2013, po katerih bo v Sloveniji leta 2060 skoraj 30 % prebivalcev starejših od 65 let, so sicer povezane s tveganji uresničitve njihovih ključnih predpostavk (gibanje števila rojstev, smrti in neto priselitev), vendar na neizogibnost staranja prebivalstva v Sloveniji kažejo vsi demografski scenariji.

Taka gibanja se bodo odražala na: i) trgu dela in izobraževanju, ii) javnih izdatkih za sisteme socialne zaščite, (iii) vključenosti starejših v družbo in iv) kakovosti življenja starejših. Pregledu po področjih dodajmo še kratek pregled uvrstitve Slovenije po indeksu aktivnega staranja.

I. Trg dela in izobraževanje

Zmanjševanje števila prebivalstva v starosti 20–64 let bo ob nespremenjenih strukturi delovne aktivnosti, urejenosti trga dela in upokojitvenih pogojih v prihodnjih desetih letih postalo omejitveni dejavnik za gospodarsko rast. Simulacije predpostavk demografskih gibanj kažejo, da bi se – brez neto priseljevanja tuje delovne sile – število delovno sposobnih, ki ga danes opredeljujemo s starostno skupino 20–64 let, zmanjšalo tudi, če bi delovno sposobne prebivalce opredelili kot starostno skupino 20–85 let.

Slika 3: Gibanje števila delovno sposobnih ob različnih opredelitvah zgornje starostne meje (brez migracij)

Vir: SURS, Eurostat.

Stopnja aktivnosti odraslih (30–54 let) je v Sloveniji med višjimi v EU, pri mladih in starejših pa sta stopnji podpovprečni. Pri mladih (20–29 let) je to posledica nadpovprečno visoke stopnje njihove vključenosti v izobraževanje in pozno vstopanje v zaposlitev. Pri prebivalstvu v starosti 55–64 let je predvsem odraz zgodnjega upokojevanja zaradi nizke zahtevane starosti ob doseganju polne

² Celoten dokument je v prilogi 1. V prilogi 2 je dodaten nabor kazalnikov: poleg sinteznega indeksa aktivnega staranja za Slovenijo so zajeti še nekateri kazalniki, po katerih Slovenija vidneje odstopa od povprečja EU ali OECD.

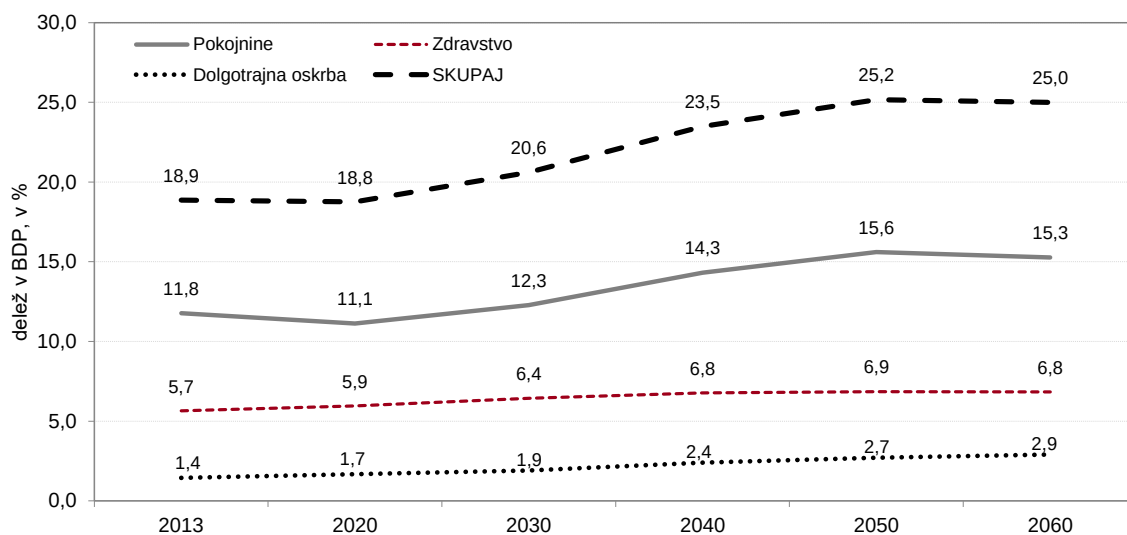
pokojninske dobe, poleg tega pa tudi zaradi: i) nerazvitega upravljanja različnih starostnih skupin v podjetjih (*age management*), ii) nezadostnega prilagajanja delovnih pogojev starejši delovni sili, iii) nezadostnega spodbujanja vseživljenjskega učenja starejših, iv) nezadostne spodbude za ohranjanje aktivnosti.

Demografske spremembe, ki zahtevajo daljšo delovno aktivnost, povečujejo tudi potrebe po vključevanju v izobraževanje in usposabljanje vse življenjsko obdobje. Delež vključenih v programe vseživljenjskega učenja se v Sloveniji s starostjo namreč zmanjšuje hitreje kot v povprečju v EU (glej v prilogi 2).

II. Javni izdatki za sisteme socialne zaščite

Dolgoročne projekcije izdatkov, povezanih s staranjem prebivalstva, Evropske komisije³ kažejo, da bodo javni izdatki za financiranje sistemov socialne zaščite do leta 2060 v Sloveniji ob nespremenjenih politikah dosegli četrtno BDP. Projekcije kažejo, da se bodo izdatki za pokojnine pri nas povečali najbolj med vsemi državami EU. To je odraz zgodnjega odhajanja v upokojitve, kar je predvsem posledica pokojninske zakonodaje v preteklosti, in tega, da so se največje generacije že upokojile in bodo zaradi podaljševanja življenjske dobe tudi dlje časa preživele v upokojitvi. Zadnja pokojninska reforma je uspela le odložiti povečevanje deleža izdatkov za pokojnine glede na BDP, saj se bo ta začel povečevati že deset let po njenem sprejetju. Nekoliko manjši dvig bo za izdatke za zdravstvene storitve in storitve dolgotrajne oskrbe. Vendar bosta tudi sistem zdravstva in dolgotrajne oskrbe v prihodnosti zahtevala čedalje večje izdatke glede na BDP. Dolgotrajna oskrba v Sloveniji tudi še ni urejena v enovit sistem, razdrobljenost v financiranju pa povzroča nepreglednost in neučinkovito izrabo virov. Izkušnje drugih držav namreč kažejo, da so urejeni in enoviti sistemi učinkovitejši.

Slika 4: Dolgoročne projekcije javnih izdatkov za sisteme socialne zaščite, osnovni scenarij Slovenija

Vir: EC (2015). Opomba: Projekcije osnovnega scenarija AWG (*Ageing Working Group*). Izdatki za zdravstvo so prikazani po metodologiji SHA, vključno z investicijami, vendar brez izdatkov za dolgotrajno zdravstveno oskrbo (0,86 % BDP). K izdatkom za dolgotrajno oskrbo (zdravstveni in socialni del po metodologiji SHA; 0,98 % BDP) so prištete še invalidnine po metodologiji ESPROSS (0,4 % BDP). Izhodiščno leto projekcij je 2012.

³ EC – European Commission. (2015). The Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU Member States (2013–2060). European economy 3|2015.

III. Vključenost starejših v družbo

Stopnja tveganja revščine starejših (65 let in več) je leta 2015 znašala 17,2 %: za moške malo več kot 10 %, za ženske pa malo več kot 22 % (razlika se s starostjo še povečuje). Pri starejših je nadpovprečno visok tudi delež oseb, ki so izpostavljene tveganju socialne izključenosti.⁴ Ob demografskih spremembah bi ta težava lahko postala še izrazitejša. Na možnosti za večjo vključenosti starejših v družbo kažejo podatki o deležu prebivalstva (starejši 50 let), ki redno opravlja prostovoljsko delo, ki je v Sloveniji nižji od povprečja EU.⁵ Po raziskavi SHARE je delež starejših od 50 let, ki niso vključeni v nobene aktivnosti v društvih, v Sloveniji precej višji od povprečja držav, ki so vključene v raziskavo, in kaže na skromno civilno udejstvovanje (Börsch-Supan, 2016).⁶

V primerjavi z drugimi državami Slovenija ne izstopa po pogostosti starostne diskriminacije.⁷ V nekaterih okoljih pa so starejši lahko bolj izpostavljeni nekaterim oblikam nasilja (fizično, psihično).

IV. Pogoji za samostojno življenje starejših (kakovost življenja starejših)

Bivalne razmere starejših niso dovolj prilagojene njihovim potrebam, prilagoditve pa se izvajajo v skromnem obsegu.⁸ Za starejšo populacijo je značilen visok delež lastniških stanovanj in hkrati nadpovprečno visok delež tistih, ki živijo na kmetijah oziroma v samostojnih hišah. Narašča tudi število starejših, ki živijo sami. Tako stanje lahko povzroča previsoke stroške vzdrževanja stanovanja, kar starejšim poslabšuje možnosti za zadovoljevanje drugih nujnih potreb. Na drugi strani pa ne razvijamo možnosti, da bi lastniška stanovanja namenjali za zagotavljanje socialne varnosti in dolgotrajno oskrbo. Značilna je nizka stanovanjska mobilnost prebivalstva.⁹

S podaljševanjem življenjske dobe se povečuje tudi obseg zdravstvenih težav, ki so značilne za starejše (telesna krhkost in padci, demenca,¹⁰ inkontinenca, bolezni zob). To vpliva na zdravstvene izdatke, precej pa lahko tudi na sposobnost samostojnega življenja.

⁴ Stopnja socialne izključenosti je sestavljen kazalnik, ki vključuje tri sestavine: stopnjo tveganja revščine, stopnjo težke materialne prikrajšanosti in delež oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo.

⁵ Vir podatkov: Evropska raziskava o kakovosti življenja (2012), več glej v prilogi 2.

⁶ Vir podatkov: SHARE valovi 1, 2, 3 (SHARELIFE), 4 in 5 (DOIs: 10.6103/SHARE.w1.500, 10.6103/SHARE.w2.500, 10.6103/SHARE.w3.500, 10.6103/SHARE.w4.500, 10.6103/SHARE.w5.500); o metodologiji več v Börsch-Supan et al. (2013); glej tudi www.share-project.org.

⁷ Podatki Eurobarometra *Active Ageing* (2012) kažejo, da ima izkušnjo s starostno diskriminacijo na delovnem mestu 21 % vprašanih (povprečje EU: 20 %), pri izobraževanju 9 % (EU: 11 %), pri zdravstveni oskrbi 14 % (EU: 14 %).

⁸ Še vedno obstaja veliko večnadstropnih stavb brez dvigala, dostopnost onemogočajo in kakovost bivanja nižajo pa tudi številne druge ovire v ožjem in širšem življenjskem prostoru starejših. S tega vidika Slovenija zavzema eno od najnižjih mest v okviru raziskave SHARE (Börsch-Supan, 2016). Veliko je, na primer, stavb s pritličjem in štirimi nadstropji (P+4) brez dvigala, kar starejšim lahko pomeni veliko oviro.

⁹ Starejši v Sloveniji v primerjavi s starejšimi v drugih državah v istem stanovanju (skupnem gospodinjstvu) bivajo najdlje, na primer dvakrat dlje (petnajst let) kot Skandinavci.

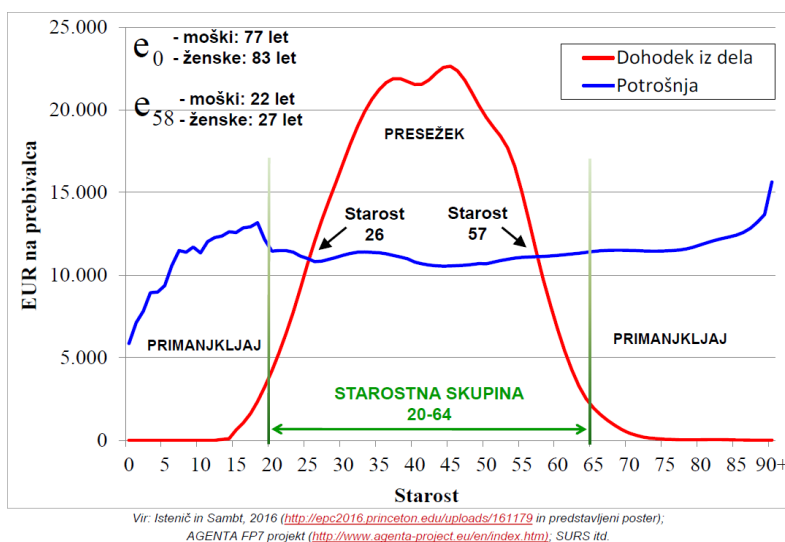
¹⁰ Demenca ima zdravstvene in socialne oziroma širše družbene razsežnosti, saj ne prizadene le bolnih, temveč tudi njihove svojce.

OKVIR 1

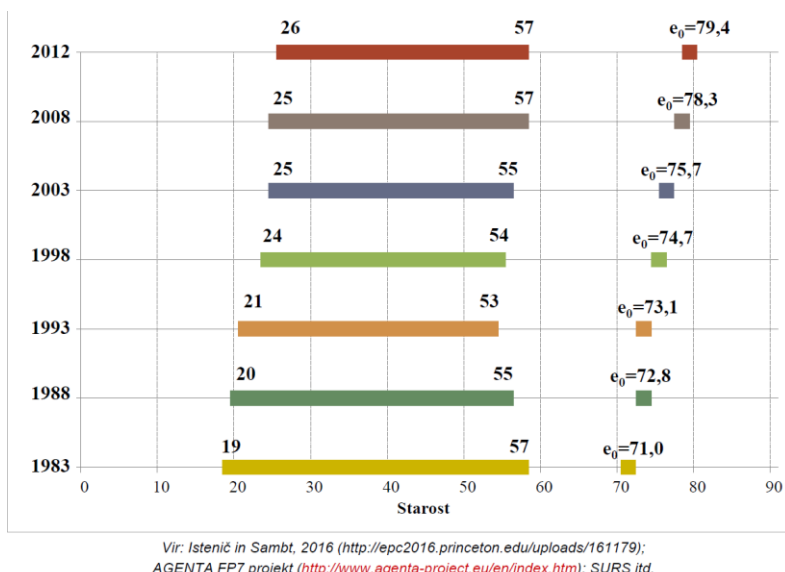
STAROSTNI PROFIL DOHODKA IZ DELA IN POTROŠNJE

Življenjsko obdobje, ko ljudje v povprečju več proizvedejo kot porabijo in sovпада z delovno aktivnostjo prebivalstva, je v Sloveniji razmeroma kratko. Leta 2012 je znašalo 32 let in je bilo celo za sedem let krajše kot leta 1983. V letu 2012 so namreč mladi občutno pozneje vstopali v zaposlitev, hkrati pa je starost ob umikanju iz zaposlitev ostala približno enaka, čeprav se je medtem pričakovana življenjska doba podaljšala za več kot osem let. V preostalih življenjskih obdobjih se potrošnja pokriva s transferji teh presežkov (javnimi in zasebnimi) ter premoženjem. S spreminjanjem starostne strukture prebivalstva se bo – ob ohranjanju sedanjih sistemov oziroma rešitev – obseg potrebnih medgeneracijskih transferjev še povečal.

Slika 5: Starostni profil dohodka iz dela in potrošnje

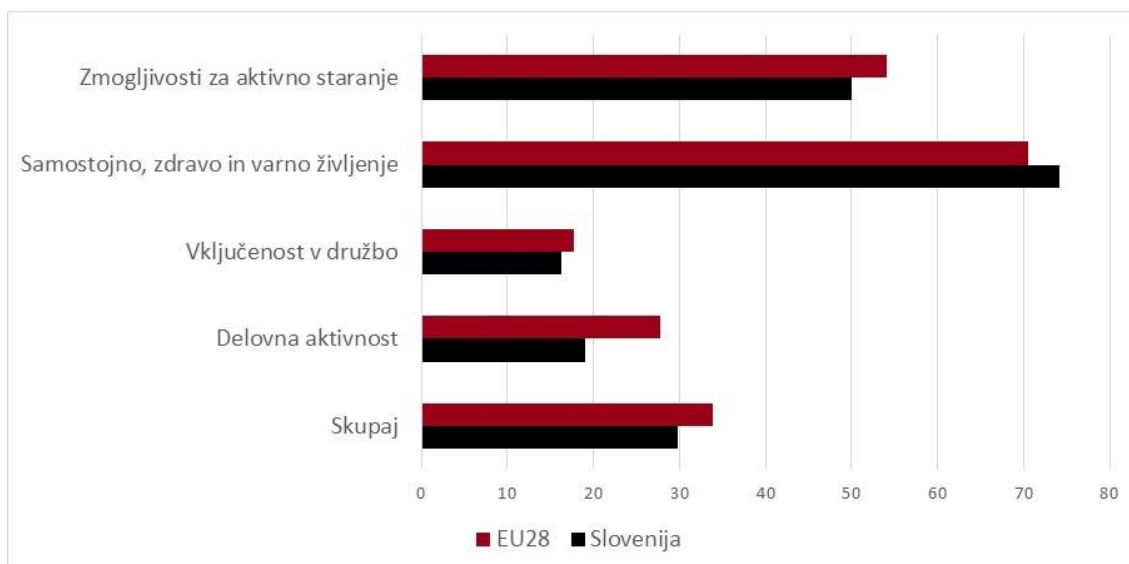
Slika 6: Razpon starosti, v kateri se v Sloveniji sami vzdržujemo, in pričakovana življenjska doba ob rojstvu (e_0) v izbranih letih 1983–2012

V. Indeks aktivnega staranja

Indeks aktivnega staranja prikazuje, koliko sposobnosti starejših je uporabljenih in v kolikšni meri je starejšim omogočeno oziroma so spodbujeni, da sodelujejo v družbi. Zajema ta področja: i) zaposlenost, ii) vključenost v družbo, iii) zmogljivosti za aktivno staranje in iv) samostojno življenje. Slovenija je po tem indeksu uvrščena pod povprečje EU, na 23. mesto, predvsem zaradi nizke vrednosti kazalnika *zaposlenost* (zadnje, 28. mesto). Glede na nizko delovno aktivnost starejših je taka uvrstitev pričakovana, Slovenija je na zadnjem mestu po vseh podkazalnikih. Pri drugih kazalnikih je uvrstitev Slovenije boljša. Najvišja je pri kazalniku *samostojno življenje* (9. mesto), kjer je tudi vrednost kazalnika nad povprečjem EU. K temu pripomoreta visoki vrednosti in uvrstitvi po podkazalnikih fizična varnost (1. mesto) in dostop do zdravstvenih storitev (2. mesto), po podkazalnikih fizične aktivnosti (18. mesto) in zlasti pri tveganju revščine (25. mesto) pa je uvrščena precej nižje. Pri preostalih dveh od štirih glavnih kazalnikov je uvrstitev Slovenije nižja, tudi vrednosti kazalnikov so pod povprečjem EU (več glej v prilogi 2).

Slika 7: Indeks aktivnega staranja AAI (2014), Slovenija in EU28

Vir: Unece in EC.

STRATEGIJA DOLGOŽIVE DRUŽBE

Strategija dolgožive družbe opredeljuje vizijo in glavne cilje pri oblikovanju odgovorov na izzive zaradi spremenjene starostne strukture prebivalstva v Sloveniji ter podaja strateške usmeritve in cilje delovanja na štirih področjih.

Strategija dolgožive družbe izhaja iz novega konceptualnega okvira za oblikovanje usmeritev razvoja v dolgoživi družbi. **Zasnovana je na konceptu aktivnega staranja.** To je osnovni cilj, s katerim želimo doseči, da bi posameznik v vseh življenjskih obdobjih, tudi v starosti, živel aktivno, zdravo, neodvisno in varno, v medgeneracijskem sožitju ter polno užival svoje pravice. Koncept aktivnega staranja vključuje:

- *aktivnost v vseh življenjskih obdobjih*, ki vključuje zlasti večjo aktivnost starejših na družbenem, gospodarskem, socialnem in kulturnem področju; povečevanje deleža starejšega prebivalstva je možnost, ki jo je treba izkoristiti z aktivnejšim udejstvovanjem v delovnih procesih ter večjim udejstvovanjem v družbenem in političnem življenju;
- *skrb za zdravje*, ki vključuje skrb za zdravje in zdrav življenjski slog vse življenje; to omogoča podaljšanje delovne aktivnosti, več zdravih let življenja ter vpliva na zmanjšanje izdatkov za zdravstvo in na zmanjšanje absentizma;
- *medgeneracijsko sodelovanje* z medsebojno podporo, prenosom znanj in izkušenj ter prispevkom vseh udeležencev.

OKVIR 2

USTVARJALNOST V DOLGOŽIVI DRUŽBI¹¹

Med ključnimi dejavniki za plodno aktivnost v vseh življenjskih obdobjih je ustvarjalnost kot povezovanje različnih idej v nove rešitve in njihovo uresničevanje. Ne le v mladosti in obdobju polne delovne aktivnosti, temveč tudi in še zlasti v poznejšem življenjskem obdobju. Pri nekaterih ljudeh se ustvarjalnost znova pojavi po odhodu v pokoj, saj popustijo številne omejitve, ki jih v življenje vnaša dnevni ritem zaposlenega človeka. Take primere najdemo v zgodovini med znanstveniki in umetniki, ki so svoja največja dela naredili v višji starosti.

Rezultat ustvarjalnega mišljenja in dela so inovacije, ki prispevajo k razvoju in napredku ter izboljšujejo kakovost življenja. Ustvarjalnost je v vsakem človeku; ali se izrazi ali ne, pa je odvisno od okolja in razmer, v katerih živi in deluje. Spodbujanje ustvarjalnosti je zato eden od temeljev družbe prihodnosti, še posebej dolgožive družbe, in mora biti vodilo pri oblikovanju družbenih sistemov. Ob prispevku k razvoju družbe kot celote lahko tudi občutno izboljša kakovost staranja in prispeva k vključevanju starejših v dnevno življenje.

Na ustvarjalnost izrazito delujejo trije dejavniki, to so ustvarjalna kultura, odprtost za raznolikost in znanje. Ustvarjalno kulturo razumemo kot odnos družbe do ustvarjalcev: to je družba, ki ceni in spodbuja ustvarjalnost ter inovativnost na vseh področjih človekovega delovanja, družba, ki zmore ustvarjalce odkrivati in jih podpirati pri njihovem delu. Odprtost za raznolikost se nanaša na odnos družbe do različnosti, na odprtost do različnih mnenj in na sprejemanje drugačnosti. Nova ideja vedno nastane pri primerjavi več različnih idej, njena uresničitve pa je možna v družbi, ki je pripravljena na komuniciranje in sodelovanje med različnostmi. Možnost za ustvarjalnost pa je znanje – več znanja pomeni večje možnosti razvoja. Ko so vsi trije dejavniki v sozvočju in uravnoteženi, v ljudeh nastane navdih, ki je začetek vsakega ustvarjalnega procesa. Za aktivno delovanje posameznika v vseh življenjskih obdobjih je zato pomembno oblikovanje okolja za njegovo ustvarjalno delovanje na vseh področjih, saj nekatere ureditve in sistemi s pretirano regulacijo in togostjo dušijo ustvarjalnost. Prav tako lahko ustvarjalnost dušijo tudi slabe socialno-ekonomske okoliščine.

V dolgoživi družbi se še krepijo možnosti za spodbujanje ustvarjalnosti z medgeneracijskim prenosom znanja. Na tem področju so med primeri dobre prakse tudi prototipni laboratoriji – t. i. FabLabi (angl. *Fabrication Labs*), ki so ustvarjalno prototipno okolje za pospeševanje inovacij na področju sodobnih digitalnih tehnologij, informacijskih in komunikacijskih tehnologij ter aplikacij interneta stvari. Utemeljeni so na načelu vključevanja javnosti v izobraževalne ustanove (univerze in šole) ter širitve ustvarjalnih in razvojnih aktivnosti v družbo. Hkrati so tudi platforma za učenje in inovacije: peskovnik za ustvarjanje, učenje, mentoriranje, izumljanje. S tega vidika je izjemnega pomena tudi spodbujanje vseh generacij, in še posebej starejših, k aktivnemu udejstvovanju na področju kulture oziroma umetnosti, kar zelo pozitivno vpliva na ohranjanje in razvoj zmožnosti domišljije in spoznavanja vedno novih razsežnosti življenja, omogoča višjo raven vključenosti v družbo eno ter družabno življenje v ožjem in širšem okolju ter spodbuja posameznika k aktivnemu odnosu do sebe in sveta.

¹¹ Za razmišljanje o ustvarjalnosti v dolgoživi družbi se zahvaljujemo dr. Jadranu Lenarčiču, direktorju Instituta Jožef Stefan, dr. Andreju Kosu, izrednemu profesorju na Fakulteti za elektrotehniko Univerze v Ljubljani, in Tonetu Peršaku, ministru za kulturo.

1 VIZIJA STRATEGIJE

Družba in sistemi, ki bodo v spremenjenih demografskih razmerah vsem zagotavljali blaginjo in kakovostno življenje. Poudarjeni so medgeneracijsko sodelovanje in udejstvovanje vseh generacij v družbi ter zavedanje pomena kakovostnega staranja.

2 RAZVOJNI CILJI STRATEGIJE

Strateški cilji za uresničitev vizije, ki izhajajo iz stanja in sprememb v demografski strukturi prebivalstva:

1. Blaginja vseh generacij ter dostojno in varno bivanje v domačem okolju z upoštevanjem visoke ravni človekovih pravic.
2. Vključenost vseh generacij v ekonomsko, družbeno, socialno in kulturno življenje v skladu z njihovimi željami in potrebami ter medgeneracijsko sožitje.
3. Ohranjanje in izboljšanje telesnega in duševnega zdravja ljudi vseh starosti.

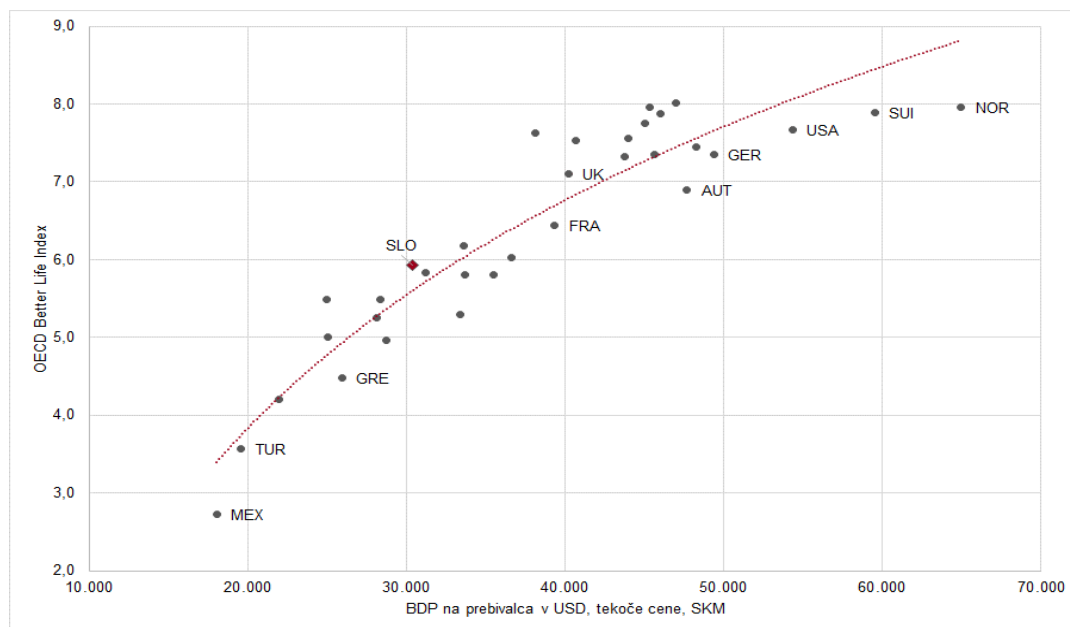
Z uresničevanjem razvojnih ciljev bo Slovenija izboljševala svojo uvrstitev po kazalniku aktivnega staranja.

OKVIR 3

BLAGINJA IN GOSPODARSKA RAZVITOST

Uspešno delujoče gospodarstvo je eden izmed pomembnih temeljev za zagotavljanje blaginje. Primerjava bruto domačega proizvoda na prebivalca v standardih kupne moči in indeksa boljšega življenja, ki ga je razvila OECD in zajema 11 dejavnikov blaginje, namreč kaže, da je indeks boljšega življenja višji v državah z višjo stopnjo gospodarske razvitosti. Gospodarska razvitost je zato pomemben dejavnik pri oblikovanju odgovorov na izzive dolgožive družbe. Njena krepitev bo omogočila večjo stopnjo zaposlenosti in zmanjšanje brezposelnosti ter rast dohodkov, ki so vir prispevkov oziroma sredstev za financiranje sistemov socialne zaščite. Ob politikah, ki zagotavljajo enakomerno razporeditev dohodka, socialno varnost in okoljsko vzdržen razvoj, bo krepitev gospodarske razvitosti izboljšala življenjski standard in blaginjo prebivalstva.

Slika 8: Bruto domači proizvod na prebivalca in indeks boljšega življenja

Vir: OECD, preračuni UMAR. Opomba: SKM – standardi kupne moči; podatki za I. 2015.

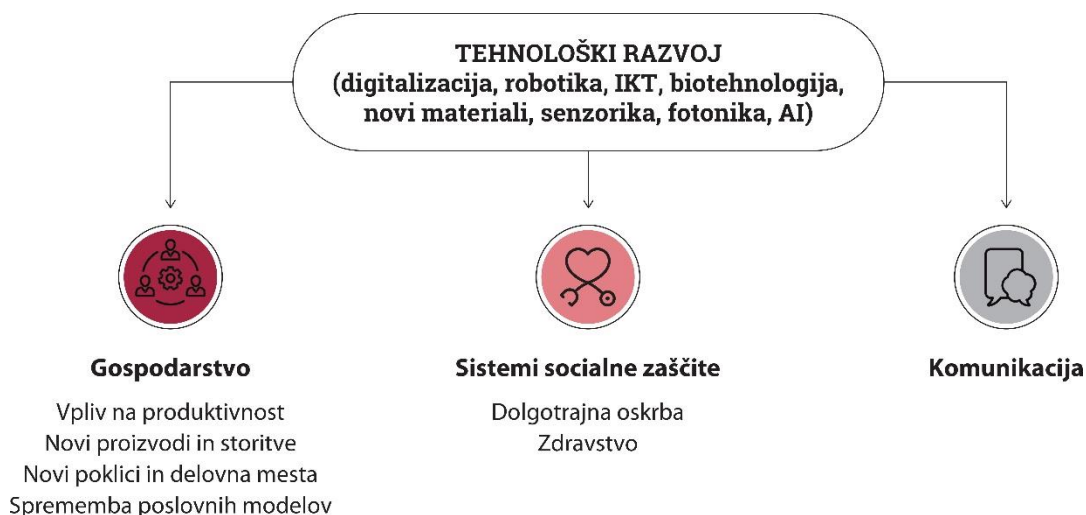
3 TRENDI V ŠIRŠEM OKOLJU, KI VPLIVAJO NA OBLIKOVANJE STRATEGIJE

Strategija upošteva prevladujoče trende, ki zaznamujejo gospodarski in družbeni razvoj ter bodo ključno vplivali na prihodnjo družbo in oblikovanje odzivov na staranje družbe. Spreminjanje starostne strukture (več v prilogi 1) v razvitih državah je tak »megatrend«, ¹² ki je tudi povod za pripravo strategije dolgožive družbe.

A) Med drugimi megatrendi sta ključna *tehnološki razvoj in digitalizacija družbe*.

Tehnološki razvoj prinaša čedalje hitrejša spremembe v gospodarstvu in družbi, spreminja naravo in organizacijo dela

Slika 9: Tehnološki razvoj vpliva na številna področja

Tehnološki razvoj prinaša čedalje hitrejša spremembe v gospodarstvu s spremembo proizvodnih procesov in poslovnih modelov ter ustvarjanjem novih proizvodov in storitev. Nekateri tradicionalni poklici izginjajo, nastajajo pa novi poklici in nova delovna mesta, ki zahtevajo nova znanja in veščine.¹³ To pomeni vseživljenjsko izobraževanje in usposabljanje ter prilagajanje spremenjenemu poslovnemu okolju, kar velja tako za podjetja kot za zaposlene. S tem bodo koristi, ki jih prinašata tehnološki razvoj in digitalizacija, bolj izkoriščene. Tehnološki napredek prinaša velike spremembe tudi na področju zdravstva in dolgotrajne oskrbe, ki na eni strani povečujejo kakovost teh storitev in kakovost življenja in bivanja ter lahko tudi zmanjšujejo nekatere izdatke, hkrati pa na drugi strani vplivajo tudi na povečevanje izdatkov (t. i. nedemografski

¹² Sprememba na svetovni ravni, ki na novo opredeljuje družbo v prihodnosti s svojim daljnosežnim vplivom na življenje posameznika, gospodarstvo, družbo in kulturo.

¹³ Brynjolfsson, McAfee: The Second Machine Age: Work, Progress and Prosperity in a time of Brilliant Technologies, 2014.

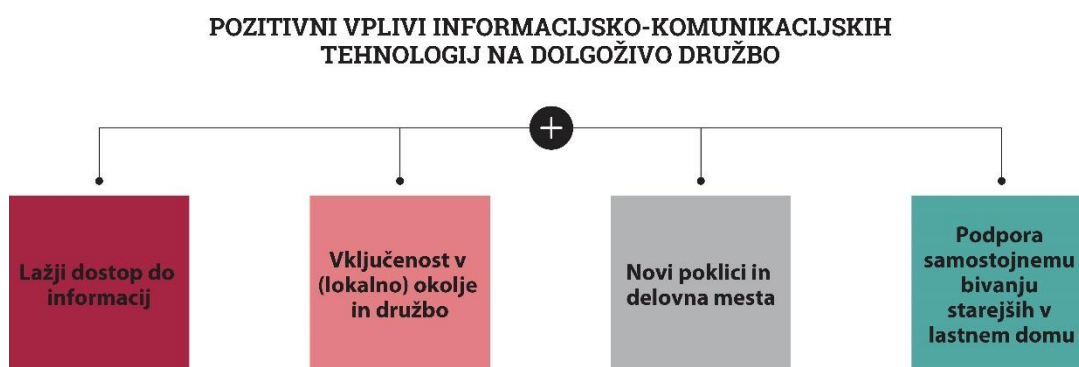
dejavniki v zdravstvu). Ob tem čedalje pomembnejša postaja integrirana oskrba, kjer se briše meja med zdravstvenimi in socialnimi storitvami. Socialni in zdravstveni sistem bo lahko dolgoročno vzdržan samo, če bomo del klasičnih storitev nadomestili z elektronskimi storitvami e-zdravja in e-oskrbe. Tako bodo starejši lahko tudi dlje časa samostojno živeli v domačem okolju.

Slika 10: Nekateri ključni tehnološki dosežki, pomembni za dolgoživo družbo

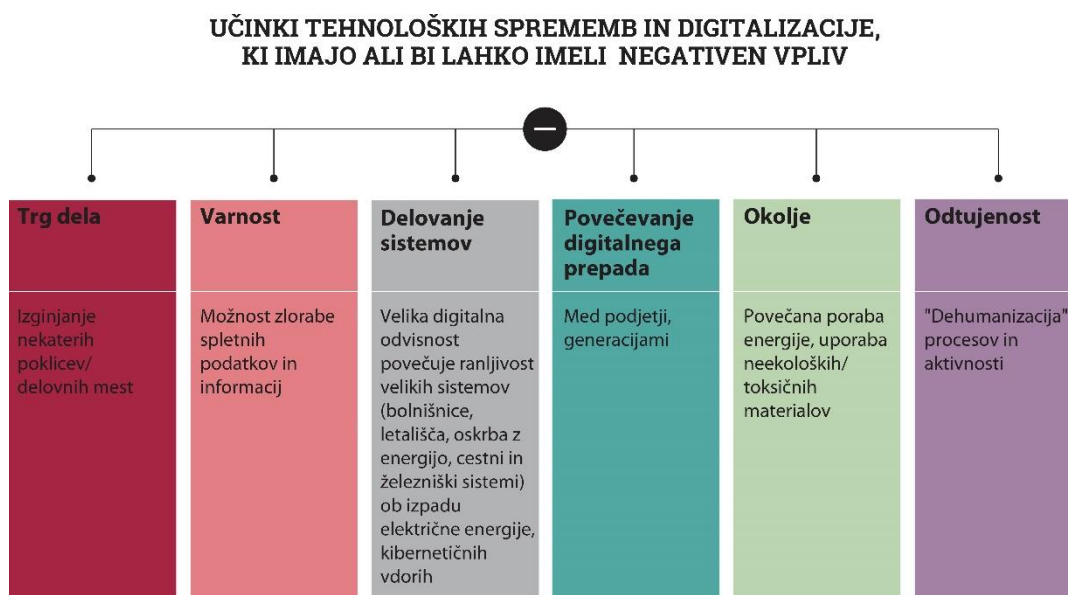
Tehnološki dosežek	Kaj nudi	Področje uporabe
Nanosenzorji Internet stvari	Varnost in zaščita	Dom, delovno mesto
Avtonomna vozila	Olajšano gibanje	Dolgotrajna oskrba
Organi na čipih Optogenetika Bionanosenzorika	Zdravljenje nevroloških in drugih bolezni Diagnostika nevrodegenerativnih bolezni	Zdravstvo
IKT in robotika	Pomoč pri delu, v gospodinjstvu, komunikacija	Dolgotrajna oskrba
Geolociranje	Varnost in zaščita	Dolgotrajna oskrba

Vir: WEF, 2016, Kai Leichsenring, European Centre for Welfare Policy and Research, 2016.

Slika 11: Pozitivni vplivi razvoja IKT na dolgoživo družbo

Hkrati tehnološki razvoj in digitalizacija prinašata tudi tveganja. Z vidika dolgožive družbe je treba izpostaviti zlasti spremembe, ki imajo lahko negativen vpliv na trg dela, varnost, delovanje velikih sistemov, komunikacijo in sposobnost uporabe sodobnih tehnologij. Ti vplivi so lahko prisotni na ravni družbe in posameznika.

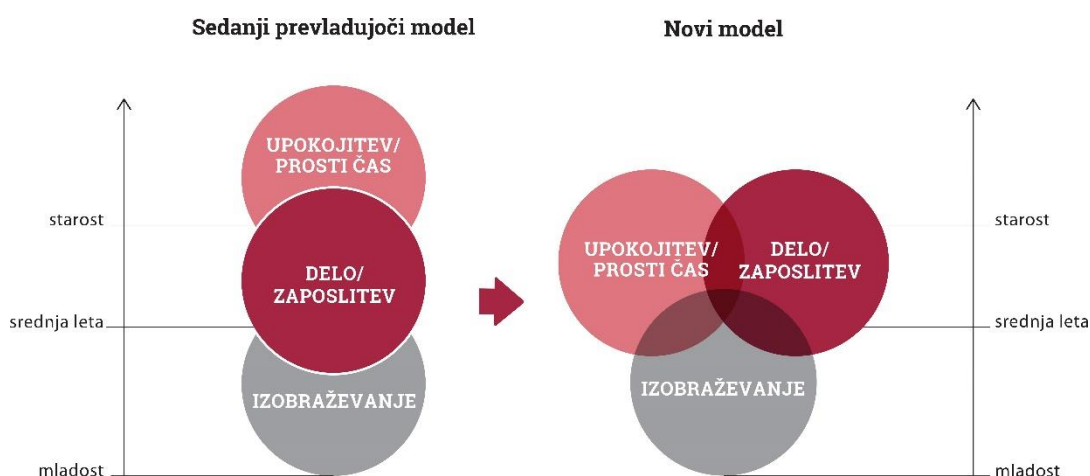
Slika 12: Tehnološke spremembe in digitalizacija prinašajo tudi nekatera tveganja

Družba se bo morala prilagoditi okolju digitalizacije in hitrih tehnoloških sprememb, ki bodo v marsičem olajšale dosednji način bivanja, komuniciranja in prometa, hkrati pa pomenijo izziv z uporabniškega vidika. Digitalizacija bo olajšala komunikacijo, vendar pomeni tudi tveganje za povečevanje medgeneracijskega prepada zaradi spreminjanja ustaljenih načinov komuniciranja, ki mu mlajše generacije v povprečje sledijo hitreje. Zaradi digitalizacije se spreminja tudi predstavi svet mlajših generacij, kar lahko vpliva na komunikacijo in medosebne odnose. Povečevanje digitalnega prepada oziroma vrzeli med »digitalno pismenimi« in »digitalno nepismenimi« tako narekuje spremembe v izobraževanju in oblikovanje novih podpornih/svetovalnih poklicev.

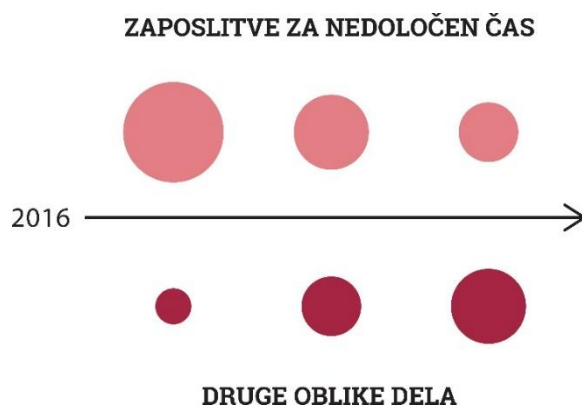
Razvoj IKT in možnost neposrednega komuniciranja na družabnih omrežjih bosta vplivala na hitro rast »sodelovalnega gospodarstva«. To bo vplivalo na trg dela (nove možnosti zaposlovanja, predvsem atipične zaposlitve) ter delovanje ponudnikov proizvodov in storitev, ki so najbolj zastopani v sodelovalnem gospodarstvu, posameznikom pa bo nudilo možnost zniževanja stroškov in hkrati nove vire dohodkov.

- B) Ob podaljševanju življenjske dobe in čedalje hitrejšem uvajanju tehnoloških sprememb v družbo in gospodarstvo se spreminja tudi *razumevanje delovnega življenjskega cikla*, ki se bo po predvidevanjih¹⁴ v prihodnosti še okrepilo. S podaljševanjem trajanja življenja, spreminjanjem poklicev in večjo potrebo po vseživljenjskem učenju bo tradicionalni življenjski cikel (izobraževanje, delovno aktivno obdobje, upokojitev) zamenjal bolj prilagodljiv in spremenljiv cikel (slika 13): posameznik bo lahko imel več karier in se bo moral izobraževati oziroma usposabljal vse življenjsko obdobje (tudi zaradi tehnološkega razvoja, spreminjanja poklicev in potrebe po novih znanjih in veščinah), po formalni upokojitvi bo ostal aktiven in prispeval k skupnosti (delne zaposlitve, mentorstvo, prostovoljstvo, socialno podjetništvo, ljubiteljske aktivnosti).

¹⁴ Ages, Generations and the Social Contract: The Demographic Challenges Facing the Welfare State; Editors: Véron, Jacques, Pennec, Sophie, Légaré, Jacques.

Slika 13: Spremembe v življenjskem ciklu

- C) Trend, ki se krepi v 21. stoletju, je fleksibilizacija trga dela, ki se kaže v naraščanju deleža prilagodljivih (atipičnih) oblik dela in bo imela tudi v Sloveniji čedalje večji vpliv na trg dela in financiranje sistemov socialne varnosti ter socialno varnost posameznika. Tako kot v drugih državah se tudi v Sloveniji spoprijemamo s prekarizacijo trga dela, ki bo med drugim vplivala na sisteme socialne zaščite in socialno varnost posameznika. Večja negotovost na trgu dela in večja razširjenost atipičnih (med njimi tudi prekarnih) oblik dela sta zato poleg demografskih sprememb pomembna dejavnika, ki narekujeta prilagajanje sistemov socialne zaščite za zagotavljanje vzdržnega prehoda med različnimi življenjskimi obdobji. Sedanji sistem zbiranja sredstev za financiranje sistemov socialne zaščite temelji na prispevkih, ki se plačujejo iz pogodb, sklenjenih za polni delovni čas za nedoločeno obdobje. Odločitev delodajalcev oziroma posameznika, da izbira možnosti plačevanja minimalnih prispevkov, ki je dostikrat povezana z atipičnimi prekarnimi zaposlitvami, vpliva tako na obseg zbranih sredstev kot na višino prejemkov, ki jih sistemi socialne zaščite lahko zagotavljajo.

4 STEBRI STRATEGIJE

Oblikovanje usmeritev za uresničitev razvojnih ciljev Strategije dolgožive družbe je razdeljeno v štiri sklope (stebre):

1. **Trg dela in izobraževanje** (prilagoditve na trgu dela, vključno z izobraževanjem in usposabljanjem, spodbujanje priseljevanja tuje delovne sile).
2. **Samostojno, zdravo in varno življenje vseh generacij** (sistemi socialne zaščite, dostopnost do zdravstvenih storitev in dolgotrajne oskrbe, skrb za zdravje, zmanjševanje neenakosti v zdravju).
3. **Vključenost v družbo** (medgeneracijsko sodelovanje, prostovoljstvo, uporaba IKT za komunikacijo, preprečevanje diskriminacije in nasilja v družbi, politično udejstvovanje).
4. **Oblikovanje okolja za aktivnost v celotnem življenju** (prilagoditve v gospodarstvu, bivalnih razmer in prometne ureditve s podporo IKT in tehnoloških rešitev)

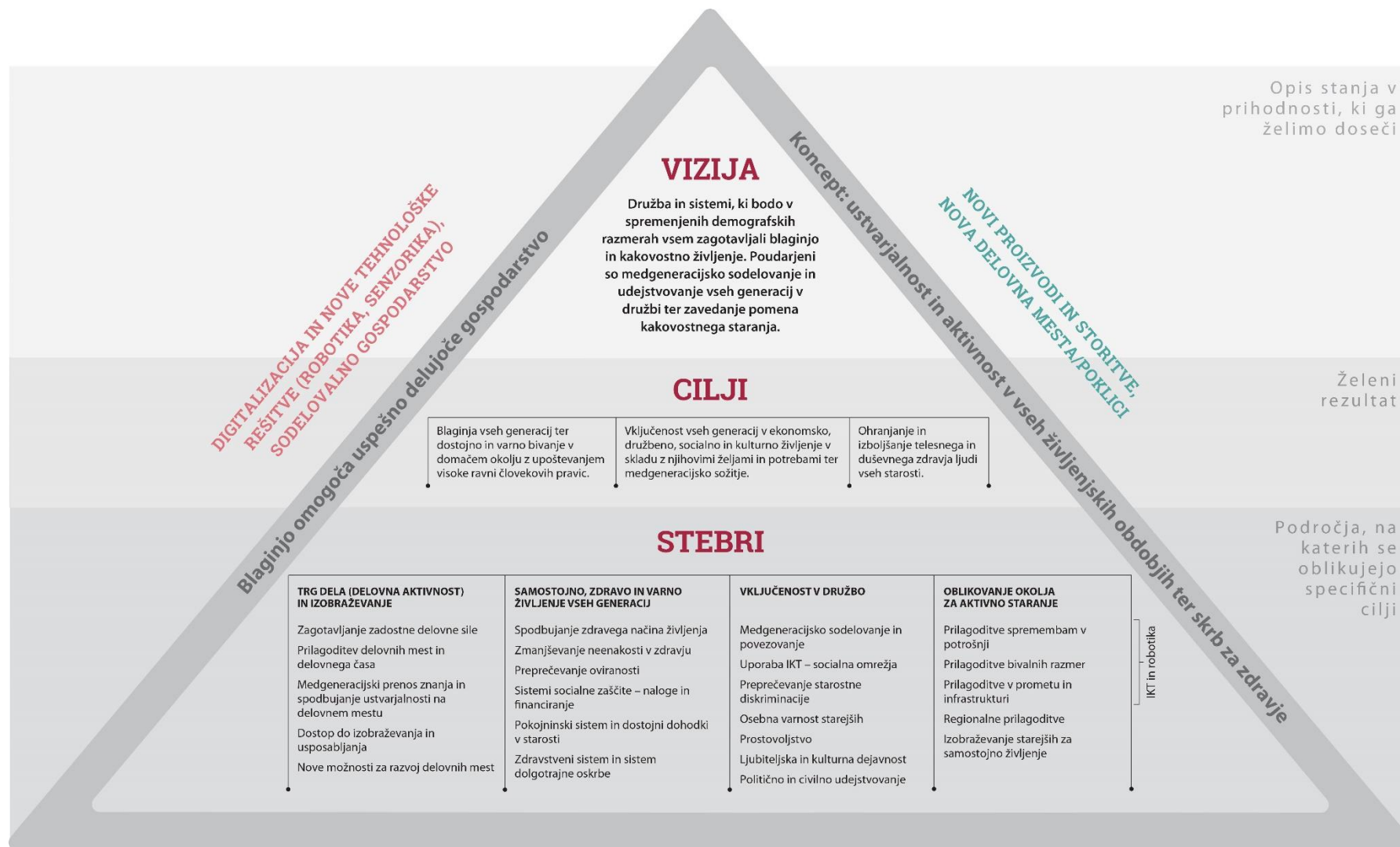
Slika 14: Aktivnost v vseh življenjskih obdobjih – štirje stebri

Vir: Active Ageing Index 2014. Analytical Report

<<http://www1.unece.org/stat/platform/display/AAI/Active+Ageing+Index+Home>>.

Shematski prikaz vizije, ciljev in stebrov Strategije dolgožive družbe

5 USMERITVE STRATEGIJE DOLGOŽIVE DRUŽBE¹⁵

Usmeritve strategije dolgožive družbe so podlaga za oblikovanje ukrepov v okviru posameznih sklopov oziroma stebrov. Ob tem je treba upoštevati, da bodo na posameznih področjih ukrepi zaradi demografskih sprememb prilagojeni različnim starostnim skupinam.

5.1 Trg dela (delovna aktivnost) in izobraževanje

Spremenjena starostna struktura prebivalstva in posledično zmanjšanje ponudbe delovne sile ob sedanjosti urejenosti trga dela in pokojninskega sistema bi sčasoma lahko zmanjšala možnosti za gospodarsko rast, zato so potrebne prilagoditve na trgu dela in področju izobraževanja, ki bodo zagotovile daljše ostajanje v delovni aktivnosti in učinkovito izkoriščanje sposobnosti vseh generacij. Možnosti za delovno aktivnost posameznika/ice pomembno določa povpraševanje po delovni sili, ki je odvisno od gospodarskih razmer. Eno izmed vodil pri oblikovanju usmeritev za politiko trga dela in izobraževanja je tudi preseganje treh mitov glede delovnih sposobnosti starejših:¹⁶ i) slabše zdravstveno stanje starejših (po raziskavi SHARE¹⁷ se pri sedanjih generacijah duševno in fizično zdravje, ki je pomembno tudi za delo, začne občutno zmanjševati po 73. letu starosti); ii) starejši so manj produktivni (s prilagoditvijo delovnih mest oziroma nalog je mogoče bolje izkoristiti sposobnosti starejših, povezane predvsem z izkušnjami); iii) s podaljševanjem delovne dobe se zmanjšuje število delovnih mest za mlade (*lump of labour fallacy*). Hkrati staranje prebivalstva pomeni priložnost za razvoj novih storitev, proizvodov in s tem delovnih mest.

Zagotavljanje zadostne delovne sile

Demografske spremembe zmanjšujejo delež prebivalstva, starega od 20 do 64 let, kar bi ob sedanjosti urejenosti trga dela in pokojninskega sistema ter migracijskih tokovih v prihodnosti zmanjšalo ponudbo delovne sile in omejevalo možnosti za zagotavljanje in povečevanje blaginje prebivalstva. Podaljševanje trajanja življenja zato zahteva daljše trajanje delovne aktivnosti (zgodnejši vstop v zaposlitev in poznejše upokojevanje). Izkušnje drugih držav kažejo, da k podaljšanju trajanja delovne aktivnosti lahko prispeva tudi delno upokojevanje.¹⁸ V primerjavi z drugimi državami je v Sloveniji stopnja aktivnosti in delovne aktivnosti izrazito nizka pri mladih in starejših (glej prilogo 1). V zadnjih letih je prav tako skromen tudi selitveni prirast.¹⁹ Zato so potrebne politike, ki so usmerjene v zagotavljanje zadostne ponudbe delovne sile.

Usmeritve:

- spodbujanje daljše delovne aktivnosti (tudi s podpiranjem več karier v delovnem obdobju, omogočanjem stalnega izobraževanja in usposabljanja, uvajanjem bolj prilagodljivih oblik dela za starejše in upokojeence) s ciljem večje delovne aktivnosti starejših;
- zagotavljanje možnosti za dohodkovno varnost mladih in njihovo osamosvajanje;

¹⁵ V uvodnih odstavkih večine predlaganih usmeritev so podane ključne ugotovitve analize Demografske spremembe ter njihove ekonomske in socialne posledice (UMAR, 2016; priloga 1), pri nekaterih usmeritvah pa so podlage povzete tudi iz analiz drugih domačih in tujih ustanov.

¹⁶ The Silver economy as a Pathway for Growth (OECD, 2014).

¹⁷ Börsch-Supan, A. (2016). Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) Wave 5. Release version: 5.0.0. SHARE-ERIC. Data set. DOI: 10.6103/SHARE.w5.500.

¹⁸ Več glej: Eurofound (2016).

¹⁹ Po podatkih SURS je selitveni prirast v obdobju 2010–2015 znašal v povprečju 450 oseb letno.

- zagotavljanje možnosti za večje udejstvovanje na trgu dela, še posebej starejšega in mlajšega prebivalstva;
- zmanjševanje neskladij med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela, spodbujanje priseljevanja zaradi zaposlitve in zmanjšanja neskladij na trgu dela;
- oblikovanje pogojev za zmanjšanje odseljevanja državljanov Slovenije;
- spodbujanje vračanja izseljenih državljanov Slovenije;
- zagotavljanje možnosti za integracijo tujcev.

Prilagoditev delovnih mest in delovnega časa

Pomanjkanje prilagodljivih oblik delovnega časa lahko pomeni oviro za daljšo delovno aktivnost in vključevanje na trg dela. Zaposleni imajo ob zaposlitvi lahko tudi druge obveznosti (na primer skrb za otroke, vnuke ali bolne sorodnike), ki jim ob neprilagodljivih oblikah dela otežujejo usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja. To pri starejših lahko vpliva tudi na zgodnejši izstop s trga dela, pri mladih pa na odločitve za družino. Vlaganja delodajalcev v varstvo pri delu in prilagajanje delovnih mest potrebam starejših lahko prispevata k daljši delovni aktivnosti²⁰ in manjšemu obsegu odsotnosti z dela (absentizem).

Usmeritve:

- uvajanje prilagodljivega delovnega časa in prostora;
- oblikovanje ustreznih pogojev dela (zagotavljanje varstva in zdravja na delovnem mestu);
- omogočanje prilagodljivega delovnega časa in prostora zaposlenim, ki skrbijo za sorodnike ali sosede (zaposleni neformalni oskrbovalci; glej tudi 5.2 Sistemi socialne zaščite/dolgotrajna oskrba in 5.4 Okolje za aktivno staranje);
- prilagajanje delovnih mest in procesov starejši delovni sili;
- prilagajanje delovnih mest in procesov zaradi tehnološkega napredka in digitalizacije.

Medgeneracijski prenos znanja in spodbujanje ustvarjalnosti na delovnem mestu

Delovna aktivnost je pomembna za socialni položaj in vključenost posameznika ter medgeneracijsko sodelovanje na delovnem mestu in v družbi. Sedanje dojemanje prispevka starejših k družbi je v Sloveniji slabše kot v drugih državah EU, saj imamo najmanjši delež vprašanih, ki menijo, da starejši od 55 let kot zaposleni lahko prispevajo k družbi.²¹ Pogosta pa je tudi diskriminacija na delovnem mestu.²² Prepoznavanje in upoštevanje različnih značilnosti generacij, ki delajo skupaj v istem podjetju, prispeva k učinkovitejši uporabi človeških virov. Delo v večgeneracijskem okolju ponuja tudi možnosti prepletanja znanja različnih generacij in medgeneracijskega prenosa znanj, ki lahko povečata produktivnost v podjetju. Raziskava MEET Change²³ kaže na premajhno razvitost upravljanja različnih starostnih skupin v podjetjih (*age management*).

²⁰ Kavaš in drugi (2015). Podaljšano zaposlovanje in odloženo upokojevanje, Projekt aktivno in zdravo staranje v Sloveniji (AHA.si).

²¹ Active Ageing (2012). Special Eurobarometer št. 378.

²² Po podatkih Eurobarometra Active Ageing (2012) je bilo 21 % vprašanih diskriminiranih ali pa so bili priča starostni diskriminaciji na delovnem mestu.

²³ Ackermann, G., in drugi (2014).

Usmeritve:

- promoviranje in podpiranje pozitivnega mnenja o staranju, starejših in njihovem prispevku k družbi tudi z delovno aktivnostjo;
- preprečevanje starostne diskriminacije na delovnem mestu;
- krepitev upravljanja različnih starostnih skupin (prilagajanje kadrovskih načrtov, krepitev medgeneracijskega prenosa znanja v podjetjih);
- spodbujanje prenosa znanja med generacijami (npr. mentorske sheme, ustvarjalni laboratoriji);
- spodbujanje ustvarjalnosti vseh generacij na delovnem mestu.

Dostop do izobraževanja in usposabljanja

Daljša delovna aktivnost in tehnološke spremembe zahtevajo stalno izpopolnjevanje veščin za večjo prilagodljivost posameznika na delovnem mestu in zaposljivost. Delež vključenih v vseživljenjsko učenje v Sloveniji s starostjo upada hitreje kot v drugih državah. Zato je vključenost starejših v vseživljenjsko učenje oziroma usposabljanje pomembno za njihove delovno aktivnost in produktivnost na delovnem mestu ter vključenost v družbo. Za prilagajanje spremembam na delovnih mestih, ki jih povzroča digitalizacija, bo potrebno pridobivanje novih znanj. Raziskava PIAAC je pokazala, da je pri nas uspešnost odraslih pri reševanju težav v tehnološko bogatih okoljih slaba.

Usmeritve:

- vzpostavitev sistemskih možnosti za stalno izobraževanje in usposabljanje na delovnem mestu ter možnosti za izobraževanje za spremembo delovne kariere (z jasno določitvijo nalog države, posameznika in delodajalcev);
- prilagoditev izobraževalnega sistema potrebam po stalnemu izobraževanju in usposabljanju;
- krepitev (kulture) vseživljenjskega učenja posameznikov v družbi in podjetjih;
- prilagoditev izobraževalnih sistemov za večje spodbujanje ustvarjalnosti in podjetnosti;
- povečanje vključenosti starejših v vseživljenjsko učenje za večjo zaposljivost in omogočanje vseživljenjske kariernе usmeritve v razvoj in spremembo;
- vlaganje v povečanje zaposljivosti nizko izobraženih in starejših s krepitvijo delovanja aktivne politike zaposlovanja;
- prilagajanje izobraževalnih programov spremembam zaradi digitalizacije;
- oblikovanje programov za pripravo na upokojitve, ki spodbujajo vključenost v družbo in aktivnost tudi po upokojitvi.

Nove možnosti za razvoj delovnih mest

V Sloveniji zaostajamo po deležu zaposlenih v dejavnosti socialnega varstva in zdravstva, kar je pretežno povezano z zaostajanjem v razvoju dolgotrajne oskrbe v skupnostnih oblikah. Zato področje zdravstva in socialnega varstva pomeni priložnost za razvoj novih delovnih mest. V drugih državah se pri izvajanju socialnovarstvenih storitev povečuje pomen prilagodljivih oblik, prilagojenih lokalnim razmeram, ki pogosto temeljijo na javno-zasebnih partnerstvih. Pomembno vlogo pri izvajanju teh storitev ima lahko tudi socialno podjetništvo. Socialna podjetja nudijo proizvode in storitve, ki so v javnem interesu, ter razvijajo inovativne rešitve za reševanje socialnih, gospodarskih, okoljskih in drugih težav. Ta podjetja so lahko tržno naravnana in ustvarjajo prihodek, presežke nad odhodki pa usmerjajo nazaj v socialnopodjetniško dejavnost, nudijo možnost zaposlovanja ter socialno in poklicno reintegracijo ranljivih skupin ljudi. Večjim potrebam po dolgotrajni oskrbi in drugih poklicih za delo s starejšimi se bodo morali prilagoditi tudi programi izobraževanja.

Poleg povečanih potreb po storitvah socialnega varstva in zdravstva zaradi staranja prebivalstva so priložnosti za razvoj novih delovnih mest tudi na drugih področjih (npr. razvoj zelenih delovnih mest) v povezavi z razvojem krožnega gospodarstva.

Usmeritve:

- večja podpora razvoju javno-zasebnega partnerstva in zasebnništva, ki ob ustrezni regulaciji in nadzoru lahko uspešno zadovoljita del naraščajočih potreb v zdravstvu in dolgotrajni oskrbi;
- večja podpora delovanju nevladnih organizacij in društev, ki ob delni podpori javnih virov in tudi evropskih sredstev delujejo na področju zdravstva in dolgotrajne oskrbe;
- krepitev družbenega (socialnega) podjetništva, ki spodbuja medgeneracijsko sodelovanje in katerega primarni cilj je družbena korist;
- razvijanje formalnih in neformalnih izobraževalnih programov za izvajanje socialnovarstvenih storitev, delo s starejšimi;
- spodbujanje nastajanja novih delovnih mest na področju zelene ekonomije oziroma krožnega gospodarstva.

5.2 Samostojno, zdravo in varno življenje vseh generacij

Na oblikovanje pogojev za samostojno, zdravo in dostojno življenje vseh generacij pomembno vplivajo: i) ekonomska aktivnost, ki zagotavlja dohodkovno varnost (več glej v poglavju Zaposlenost); ii) zdravstveno stanje prebivalstva, iii) sistemi socialne zaščite, ki z zagotavljanjem primernih dohodkov in dostopnosti do zdravstvenih storitev in dolgotrajne oskrbe prispevajo h kakovosti življenja vseh generacij.

Izboljševanje zdravja, zmanjšanje neenakosti v zdravju in preprečevanje oviranosti

Zdravje je pomemben dejavnik razvoja družbe in močno vpliva na položaj posameznika v družbi. Povečanje števila zdravih let življenja lahko vpliva na zmanjšanje izdatkov za zdravstvo in izboljšanje blaginje vseh generacij. Izkušnje drugih držav kažejo, da ukrepi, ki so usmerjeni v spodbujanje zdravega načina življenja, in preventivni zdravstveni programi lahko pomembno vplivajo na kakovost življenja in izboljšujejo dolgoročno vzdržnost sistemov socialne zaščite.

Neenakosti v zdravju so najbolj posledica socialno-ekonomskih razlik; prisotne so že v zgodnjem otroštvu in se postopoma krepijo ter vplivajo na celotno življenje posameznika, na njegovo delovno aktivnost, materialno blaginjo, zdrava leta življenja in pričakovano trajanje življenja.²⁴

Spodbujanje zdravega načina življenja

Slovenija se uvršča med države, v katerih je nadpovprečen delež prebivalstva izpostavljen dejavnikom tveganja za zdravje, saj je delež rednih kadilcev med odraslimi in poraba alkohola na odraslega prebivalca pri nas nad povprečjem razvitih držav. Tudi delež odraslih s prekomerno težo je v Sloveniji nad povprečjem EU, pri čemer so neenakosti v debelosti odraslih glede na izobrazbo celo najvišje v EU. Debelost je vzrok za številne bolezni in povzroča visoke stroške v zdravstvu in dolgotrajni oskrbi. Ti dejavniki prispevajo tudi k temu, da brez oviranosti in potrebe po pomoči druge osebe preživimo v

²⁴ Povzeto po OECD (2016): Generation Next: How to Prevent Ageing Unequally.

povprečju le 59 let (t. i. leta zdravega življenja) oziroma 72 % življenja, kar je precej manj kot v povprečju EU. Prav tako ti dejavniki vplivajo na absentizem, ki je pri nas bolj prisoten kot v povprečju OECD. Slovenija se uvršča tudi med države z najvišjo stopnjo samomorilnosti med državami OECD. OECD (2015) poudarja, da na samomorilnost vpliva več dejavnikov, ki pogosto izražajo poslabšanje socialnih razmer v posameznikovem življenju.²⁵ Nezdrav življenjski slog se oblikuje od najzgodnejšega življenjskega obdobja in je bolj prisoten v socialno-ekonomsko ranljivejših družbenih skupinah.

Usmeritve:²⁶

- strukturni ukrepi za zagotavljanje in spodbujanje zdravju prijaznega okolja;
- okrepitev politik za spodbujanje zdravega življenjskega sloga in obvladovanje tveganega vedenja ter ozaveščanje o zdravem življenjskem slogu od najzgodnejšega življenjskega obdobja;
- krepitev programov preprečevanja bolezni z zgodnjim odkrivanjem dejavnikov tveganega vedenja na primarni ravni in s programi zgodnjega odkrivanja raka;
- oblikovanje programov za povečanje vlaganj delodajalcev v zdravje zaposlenih;
- okrepitev programov za promoviranje zdravja in zdravega življenjskega sloga (predvsem bolj zdrava prehrana in gibanje);
- ohranjanje in krepitev lastnega telesnega ter duševnega zdravja;
- okrepitev področja duševnega zdravja.

Zmanjševanje neenakosti v zdravju

V Sloveniji so neenakosti v zdravju glede na izobrazbo višje kot v povprečju držav OECD. Močno odstopamo zlasti po zelo veliki razliki med nizko in visoko izobraženimi moški. Te neenakosti v zdravju povzročijo tudi neenakosti v oviranosti pri dnevnih aktivnostih in so glavni razlog za nizka leta zdravega življenja. Slabše zdravje vpliva tudi na materialno blaginjo, kar povečuje neenakosti v družbi, še posebej med starejšimi.

Usmeritve:

- oblikovanje ukrepov za krepitev zdravja skozi celotno življenjsko obdobje in ozaveščanje vseh državljanov o skrbi za lastno zdravje;
- oblikovanje medresorske politike za zmanjševanje neenakosti v zdravju, ki zajema tudi zagotavljanje kakovostne vzgoje in izobraževanja otrokom iz socialno šibkejšega okolja;
- zmanjševanje materialne prikrajšanosti, ki mora postati ključni cilj vseh politik;
- oblikovanje programov za vključevanje socialno šibkejših v programe telesne vadbe;
- oblikovanje programov ozaveščanja prebivalstva o zdravi prehrani in za zagotavljanje dostopnosti zdrave prehrane za socialno in ekonomsko ranljivejše skupine;
- posebna skrb za duševno zdravje ekonomsko ranljivejših skupin in programi krepitev drugih dejavnikov življenjskega sloga za te skupine.

Preprečevanje oviranosti

S staranjem se povečuje tveganje za nastanek nekaterih bolezni in stanj, ki vplivajo ne le na zdravstvene izdatke in izdatke za dolgotrajno oskrbo, temveč tudi na sposobnost samostojnega

²⁵ Kot pomembne dejavnike tako navajajo npr. težave v osebnih odnosih, čezmerno pitje alkohola (ali uživanje drog), brezposelnost, klinično depresijo in druge duševne bolezni.

²⁶ Nekatere izmed usmeritev so deloma že zajete v sprejetih dokumentih (npr. v Resoluciji o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025 »Skupaj za družbo zdravja«, Nacionalnem programu o prehrani in gibanju za zdravje 2015–2025 ter v novih ukrepih za trajnostno prihodnost Evrope COM(2016)).

življenja. V Sloveniji znaša delež zelo oviranih²⁷ oseb v celotni populaciji približno deset odstotkov in se s starostjo povečuje, vendar pri vseh starostnih skupinah presega povprečje EU.²⁸ Hkrati se bo s povečanjem deleža prebivalstva nad 85 let zelo zaostriло zlasti vprašanje demence.²⁹

Usmeritve:

- oblikovanje programov za preprečevanje oviranosti pri starejših: programi preprečevanja padcev, telesne vadbe, razvoja zgodnje rehabilitacije in dolgotrajne oskrbe v domačem okolju;
- ureditev področja najpogostejših starostnih bolezni (demenca, inkontinenca, diabetes in kronična rana, ustno zdravje), vključno z oblikovanjem prijaznih skupnosti in storitev, ki bodo povečevale kakovost bivanja bolnikov in njihovih bližnjih;
- zgodnje diagnosticiranje nevrodegenerativnih bolezni;
- razvoj in uporaba naprednih tehnologij na področjih bionosenzorike, robotike, fotonike in satelitske navigacije ter komunikacije za spremljanje starostnikov in pomoč pri njihovi celostni in dolgotrajni domači oskrbi;
- oblikovanje ukrepov in programov, ki bodo starejšim in starajočim se invalidom kar najbolj omogočili samostojnost in polno vključenost na vseh področjih življenja.

Sistemi socialne zaščite

Naloge sistemov socialne zaščite

Demografske spremembe, naraščanje dohodkovnih neenakosti in naraščanje razširjenosti atipičnih oblik dela, še posebej prekarnih, lahko povzročijo povečevanje neenakosti v družbi. Sistemi socialne zaščite morajo zagotavljati socialno in dohodkovno varnost posameznika v vseh življenjskih okoliščinah in skozi celoten življenjski cikel, pri čemer morajo upoštevati spremembe v razumevanju delovnega življenjskega ciklusa in naraščanje deleža atipičnih oblik dela.

Usmeritvi:

- oblikovanje sistema socialne zaščite, ki posamezniku omogoča in olajšuje prehode med različnimi življenjskimi obdobji ter podpira samostojnost in odločitve za družino;
- oblikovanje sistema socialne zaščite, ki prispeva k zagotavljanju primernih dohodkov za življenje socialno ogroženim, vendar spodbuja njihovo delovno aktivnost.

Financiranje sistemov socialne zaščite

²⁷ Delež »zelo oviranih« se v projekcijah EK uporablja za oceno deleža populacije, ki je odvisna od pomoči tuje osebe pri opravljanju osnovnih dnevnih aktivnosti (ang. *dependent population*).

²⁸ Voljč (2016) opozarja na naslednje javnozdravstvene izzive v povezavi z demografskimi spremembami: padci, inkontinenca in demenca.

²⁹ Po OECD (2013) bodo ekonomske in socialne posledice zaradi kroničnih bolezni možganov, kot sta demenca in Alzheimerjeva bolezen, v prihodnosti postale največja zdravstvena težava. V Sloveniji se bo po ocenah število bolnikov z demenco do leta 2035 povečalo za skoraj 60 % zaradi hitrega staranja prebivalstva.

S staranjem prebivalstva se spreminja razmerje med ekonomsko aktivnimi in neaktivnimi, kar zmanjšuje dostopnost do storitev, ki jih nudijo sistemi socialne zaščite, in njihovo javnofinančno vzdržnost. To še posebej velja za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje, katerih financiranje temelji predvsem na prispevkih delovno aktivnih. Dolgoročne projekcije Evropske komisije kažejo, da naj bi v Sloveniji ob nespremenjenih politikah javni izdatki za financiranje sistemov socialne zaščite do leta 2060 dosegli četrtno BDP³⁰ (glej sliko 2). Učinek staranja prebivalstva na javnofinančne izdatke je v Sloveniji še posebej velik na področju pokojnin, ki so tudi največji delež izdatkov, povezanih s staranjem. Daljše trajanje življenja zahteva tudi daljše trajanje delovne aktivnosti, vendar simulacije podaljševanja upokojitvene starosti ali pokojninske dobe kažejo, da bodo poleg teh potrebni še drugi ukrepi za izboljšanje dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema v Sloveniji.³¹

Usmeritve:

- prilagoditve sistemov socialne zaščite (pokojninsko in zdravstveno zavarovanje, dolgotrajna oskrba) demografskim razmeram z bolj enakomerno porazdelitvijo bremen financiranja med generacijami ter med ekonomsko aktivnimi in neaktivnimi;
- določiti nova razmerja med viri financiranja za zagotavljanje blaginje prebivalstva na področju pokojnin, zdravja in dolgotrajne oskrbe, pri čemer je cilj zagotoviti dogovorjeno raven blaginje na vseh naštetih področjih;
- s povečanjem raznovrstnosti javnih virov in procikličnimi mehanizmi zagotoviti stabilnost in dolgoročno vzdržnost vseh sistemov socialne zaščite;
- dopolnjevati javne vire financiranja sistemov socialne zaščite z zasebnimi zavarovanji.

Pokojninski sistem in dostojni dohodki v starosti

Stopnja tveganja revščine starejših od 65 let v Sloveniji je relativno visoka, na kar pomembno vplivajo relativno nizke pokojnine, ki so glavni vir dohodkov starejših, pri čemer so tveganju revščine še posebej izpostavljene starejše ženske. Ker se s staranjem prebivalstva povečuje delež skupin prebivalstva, ki so pogostejše izpostavljene tveganju revščine (npr. samska upokojenska gospodinjstva), je treba sisteme socialne zaščite oblikovati tako, da bodo zagotavljali dostojne pokojnine oziroma dohodke za življenje v vseh življenjskih obdobjih. Zdaj so pokojnine glede na višino prejemkov pred upokojitvijo občutno nižje kot v povprečju EU.³² Slovenija spada tudi med države, kjer je varčevanje za starost skromno,³³ hkrati pa je skupno varčevanje prebivalcev relativno visoko v primerjavi z drugimi državami EU.

Usmeritve:

- strukturna reforma pokojninskega sistema, ki ohranja visoko pokritost ter vključuje javne in zasebne vire;
- oblikovanje pokojninskega sistema, ki spodbuja daljše ostajanje v delovni aktivnosti, omogoča postopen prehod v upokojitev in zagotavlja primeren dohodek v starosti;
- vzpostavitev mehanizma za pretvorbo drugih oblik premoženja posameznika v dohodke v starosti (npr. obratna hipoteka, ki posamezniku omogoča rento v primeru odstopa stanovanjske pravice);

³⁰ Vključno z izdatki za izobraževanje bo delež javnih izdatkov povezan z demografskimi spremembami leta 2060 po projekcijah EK dosegel 31,5 % (EC, 2015).

³¹ UMAR (2016): Ekonomski izzivi.

³² To kažejo podatki OECD za leto 2014, več glej v prilogi 2.

³³ Več glej v prilogi 2.

- spodbujanje varčevanja za starost oziroma kombinacije javnega in zasebnega pokojninskega varčevanja – finančno načrtovanje od začetka aktivne dobe in finančno opismenjevanje v šoli.

Zdravstveni sistem in sistem dolgotrajne oskrbe

Vlaganje v zdravje je naložba v človeške vire, ki prispeva povečanju blaginje prebivalstva in gospodarski rasti. Javno financiranje zdravstva in dolgotrajne oskrbe zagotavlja dostopnost vseh skupin prebivalstva do široke košarice pravic ter s tem prispeva tudi k zmanjševanju revščine in neenakosti, še zlasti med starejšimi. Kakovostnih storitev v sedanjem obsegu v prihodnosti ne bo mogoče zagotoviti po večini z javnimi sredstvi, zato bodo, podobno kot pri pokojninskem sistemu, čedalje večji pomen v financiranju imela tudi zasebna zdravstvena zavarovanja. Ta lahko blažijo pritisk na rast neposrednih plačil iz žepa, ki sicer najbolj ogrožajo starejše in kronično bolne. Ker bolniki izven urbanih središč, starejše osebe in težje mobilne osebe pogosto težje pridejo do medicinske oskrbe in rehabilitacije, je smiselno spodbujati uporabo telemedicine in teleterapevtike.

Usmeritve:

- ohranjanje in izboljšanje dostopnosti do zdravstvenih storitev in storitev dolgotrajne oskrbe z ustrezno kombinacijo javnih in zasebnih virov;
- široka vključenost populacije v univerzalno zdravstveno kritje in večja solidarnost pri financiranju zdravstvenega varstva;
- razvoj in vzpostavitev multimedijske platforme za telemedicino in teleterapevtiko (npr. diagnostiko in zdravniško obravnavo na daljavo, nudenje podpore svojcem za pomoč pacientom na daljavo);
- uveljavitev enotnega javnega vira sredstev za sistem dolgotrajne oskrbe, ki bo temeljil na solidarnosti in bo z dopolnjevanjem z zasebnimi sredstvi (zavarovanji) zagotavljal vzdržno financiranje v skladu s potrebami in demografskimi gibanji.

Zaradi demografskih in tehnoloških sprememb se hitro povečujejo potrebe v zdravstvu in v dolgotrajni oskrbi, kar povzroča pritiske na rast javnofinančnih izdatkov. Za ohranitev dostopnosti do zdravstvenih storitev in storitev dolgotrajne oskrbe (DO) ter za izboljšanje dolgoročne vzdržnosti sistemov bodo nujni stalni ukrepi za povečevanje učinkovitosti in uspešnosti obeh sistemov. Zaradi razdrobljenosti financiranja dolgotrajne oskrbe je smiselno oblikovati enovit sistem financiranja DO. Pomemben del sistema dolgotrajne oskrbe so tudi neformalni oskrbovalci, ki jih OECD označuje kot hrbenico sistemov dolgotrajne oskrbe.³⁴

Usmeritve:

³⁴ Drole in Lebar (ur.) (2014): *Podpora samostojnemu bivanju v domačem okolju in dolgotrajne oskrbe*. Analitsko poročilo DP5 projekta AHA.SI.

- optimizacija zdravstvene oskrbe, zlasti s promocijo zdravja in krepitvijo primarne ravni, z večjim poudarkom na preprečevanju in obvladovanju kroničnih bolezni ter razvojem novih načinov spremljanja zdravstvenega stanja bolnikov s pomočjo IKT;
- vzpostavitev učinkovitega sistema dolgotrajne oskrbe, ki bo spodbujal samostojno življenje na domu (v skupnostnih oblikah) tudi socialno šibkejšim, preprečeval poslabšanje zdravja in oviranosti prejemnikov ter njihovo prezgodnjo institucionalizacijo; učinkovit sistem bo zagotavljal tudi povezovanje različnih sistemov pri zagotavljanju zdravstvene in psihosocialne oskrbe;
- večja podpora neformalnim oskrbovalcem in njihova vključitev v sistem dolgotrajne oskrbe;
- spodbujanje samoupravnih lokalnih skupnosti k zagotavljanju programov in storitev za zadovoljevanje potreb po dolgotrajni oskrbi na domu;
- zagotavljanje zadostne ponudbe kadrov in njihova bolj uravnotežena spolna zastopanost v dolgotrajni oskrbi (migracije in aktivacija starejših).

Zagotavljanje kakovosti življenja družin

Sistematični ukrepi na področju družinske politike in drugih politik, ki ustvarjajo ugodne razmere za kakovost življenja družin in s tem olajšajo odločitev za otroka, lahko dolgoročno ublažijo negativne učinke, ki jih prinašajo spremenjena razmerja med velikostjo posameznih starostnih skupin prebivalstva. Na področju družine in družinskega življenja smo v zadnjem desetletju priča pomembnim in značilnim spremembam, zato je treba družinsko politiko načrtovati v skladu s tem. Pri tem je ključno, da država ustvarja pogoje za doseganje visoke ravni kakovosti življenja družin, zagotavlja njihovo varstvo in zaščito (še posebej otrok) ter tako omogoča zdrav razvoj vseh družinskih članov in ustvarja spodbudno okolje za odločanje za družino. Družinska politika v Sloveniji mora še naprej temeljiti na integralnem in vključujočem načinu, kar pomeni, da mora vključevati vse vrste družin, upoštevati pluralnost družinskih oblik in različnih potreb, ki iz tega izhajajo, spoštovati avtonomnost družine in individualnost njenih posameznih članov, ščititi otrokove pravice v družini in širše ter postavljati v ospredje varstvo in kakovost življenja družin in otrok. Ključni del družinske politike je tudi zagotavljanje enakih možnosti obeh spolov, vzpostavljanje širokega spektra programov in storitev za družine, prispevanje k stroškom za lažje vzdrževanje otrok in varstvo družin v posebnih življenjskih okoliščinah.

Usmeritve:

- izboljševanje kakovosti življenja družin v vseh življenjskih okoliščinah;
- ustvarjanje ugodnih pogojev za lažje odločanje za družino;
- obravnavanje vseh ukrepov, ki imajo neposreden vpliv na položaj družin, z vidika njihovega učinka na rodnostno vedenje;
- izboljšanje možnosti usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja;
- zagotavljanje varstva in zaščite družin ter posameznih družinskih članov;
- spodbujanje samoupravnih lokalnih skupnosti za sprejetje ukrepov, ki bodo izboljšali položaj družin;
- spodbujanje razvoja in ponudbe kakovostnih in raznovrstnih programov v podporo družini.

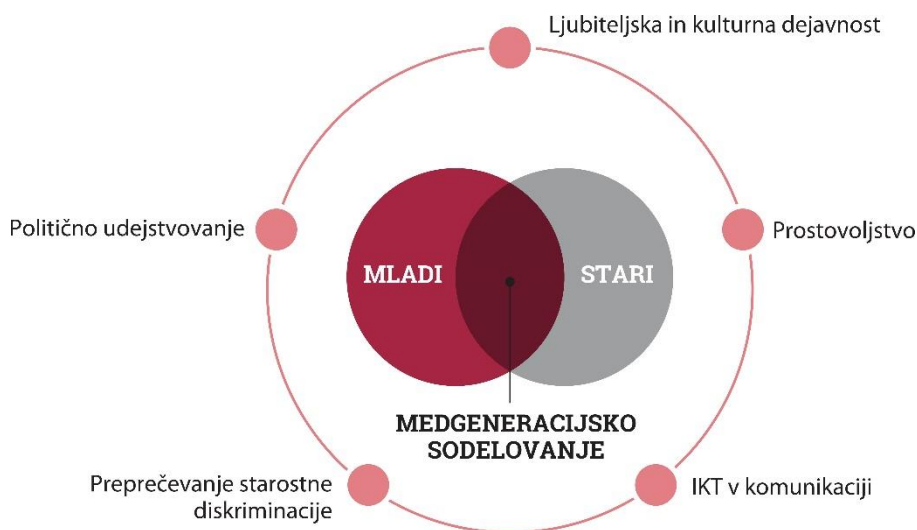
5.3 Vključenost v družbo

Vključenost v družbo (na družbenem, socialnem, gospodarskem in kulturnem področju) je pomembna za dostojno in kakovostno življenje vseh generacij. Predpogoj za vključenost v družbo je dohodkovna varnost posameznika v vseh življenjskih obdobjih.

Usmeritvi:

- zmanjševanje materialne prikrajšanosti je ključni cilj širše politike države in dogovorjenih prednostnih nalog razvoja vseh politik, ki temeljijo na načelu pravičnosti in enakega dostopa;
- aktivno sodelovanje pri pripravi in izvajanju vseh politik, ki so povezane s starejšimi.

V dolgoživi družbi so za vključenost v družbo pomembni medgeneracijsko sodelovanje, dostopnost in poznavanje sodobnih informacijsko-komunikacijskih orodij, politično udejstvovanje, prostovoljstvo ter vključevanje v ljubiteljsko in kulturno dejavnost. Pomembno je, da se posamezniki in posameznice v družbi počutijo varno, zato je nujna ničelna toleranca do starostne diskriminacije in pojavov staromrzništva (ang. ageism; zlasti zanemarjanja, zapostavljanja) ter vseh oblik nasilja (psihično, fizično, ekonomsko), kar mora sicer veljati za vse možno ranljive skupine prebivalstva (otroci, osebe z invalidnostjo, krhki stari).

Medgeneracijsko sodelovanje in povezovanje

Povezovanje in sodelovanje med generacijami in znotraj generacij povečuje medgeneracijsko sožitje ter medsebojno razumevanje. Predvsem gre za izmenjavo in prenos izkušenj ter znanj, medsebojno pomoč, druženje, učenje in širjenje socialne mreže. Vse to je v dolgoživi družbi pomembno tudi za večjo socialno vključenost starejših in zmanjšanje njihove osamljenosti. Za uspešno medgeneracijsko sodelovanje je nujna ozaveščenost družbe o nujnosti tega sodelovanja za dobrobit celotne družbe.

Usmeritve:

- razvijanje možnosti ter spodbujanje mladih in starejših k medgeneracijskemu prenosu znanja na različnih področjih in promoviranje primerov dobrih praks (na primer projekt Simbioza; vzpostavljane medgeneracijskih centrov in različnih novih struktur, ki omogočajo sodelovanje in povezovanje (povezava na usmeritve v poglavju Zaposlenost);
- spodbujanje medsebojne pomoči znotraj in zunaj družine: stari starši – vnuki, skrb za starejše ali invalidne sorodnike (povezava na usmeritve v podpoglavju Zdravstveni sistem in sistem dolgotrajne oskrbe);
- ozaveščanje o pomenu medgeneracijskega sodelovanja (tudi z vključitvijo v formalne izobraževalne programe).

Uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij za večjo vključenost starejših v družbo

Napredek v razvoju sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT) prinaša velike koristi na vseh področjih življenja in dela, vendar z uporabniškega vidika za starejše pomeni velik izziv, saj se vrzel med »digitalno pismenimi« in »digitalno nepismenimi« povečuje. S tem se pojavlja tudi tveganje za povečevanje medgeneracijskega prepada. Uporaba informacijske tehnologije lahko poveča socialno vključenost starejših (dostop do informacij, storitev, komunikacija s prijatelji in družino, vključenost v socialna omrežja, možnosti za učenje in izobraževanje, delo na daljavo). Občutno jim lahko poveča samostojnost, olajša in izboljša nadzor nad življenjem ter omogoča socialne stike. Zato je treba starejšim zagotoviti dostop do IKT ter izobraževanje in usposabljanje za njihovo uporabo.

Usmeritve:

- povečanje geografske dostopnosti do IKT in pokritosti s širokopasovno povezavo;
- povečanje digitalne pismenosti in e-znanja starejših;
- izboljšanje cenovne dostopnosti in uporabnosti naprav in storitev.

Preprečevanje starostne diskriminacije

Staromrznštvo (ang. ageism) oziroma starostna diskriminacija je sistematična diskriminacija oseb na podlagi starosti in se pojavlja v različnih oblikah: od stereotipov in predsodkov pa vse do različnih oblik zlorab, zlasti zanemarjanja in zapostavljanja. Starostna diskriminacija se pojavlja v vseh starostnih skupinah, relativno bolj so temu izpostavljeni mladi in starejši, še posebej starejši od 80 let. Starostna diskriminacija zelo vpliva na uživanje človekovih pravic in se pri starejših lahko kaže kot: otežen dostop do zaposlitve, zdravstvene oskrbe, izobraževanja/usposabljanja in socialnih storitev; neupoštevanje ali izločenost iz procesov odločanja, omalovaževanje zaradi starosti.

Usmeritve:

- aktivno ozaveščanje javnosti o problematiki diskriminacije starejših in spodbujanje pozitivne podobe starejših;
- večja informiranost starejših (in vseh ranljivih skupin) o možnosti pomoči v primeru diskriminacije;
- izobraževanje ustreznih služb za prepoznavanje diskriminatornih praks;
- zagotoviti sistematično zbiranje podatkov in medresorsko sodelovanje zvezi nasiljem in diskriminacijo.

Osebna varnost starejših

Starejši so zaradi svoje krhkosti in drugih razlogov lahko bolj izpostavljeni različnim oblikam kriminalnih dejanj v javnih in zasebnih prostorih, kot so vlomi, kraje ali drobne tatvine. Nasilje nad starejšimi, še posebej tistimi, ki potrebujejo stalno ali občasno pomoč, se lahko pojavlja v različnih oblikah, kot psihično, fizično in ekonomsko nasilje. Ima resne zdravstvene in socialne posledice za posameznika in družbo, obenem pa ostaja slabo raziskano, pogosto neprepoznano in redko prijavljeno.

Usmeritve:

- ozaveščanje starejših in javnosti o problematiki nasilja in drugih prepovedanih dejanj, storjenih proti starejšim;
- sistematično usposabljanje zdravstvenih in socialnih delavcev, policije in drugih pristojnih za prepoznavanje, preprečevanje in obravnavanje problematike zlorab in nasilja nad starejšimi osebami;
- utrjevanje medinstitucionalnega sodelovanja pri spoprijemanju s problematiko zlorab, nasilja in drugih prepovedanih dejanj, storjenih proti starejšim;
- ustvarjanje ustreznih razmer za pomoč žrtvam nasilja in drugih prepovedanih dejanj (pravno, psihološko, varne hiše);
- izobraževanje o varni uporabi interneta pri komunikaciji in nakupih.

Varstvo in uveljavljanje pravic starejših

Človekove pravice starejših oseb in njihovo uresničevanje so eden od posebnih izzivov politik, ki se ukvarjajo s staranjem prebivalstva. Starost in morebitna odvisnost sami po sebi ne upravičujeta omejevanja katere koli izmed neodtujljivih človekovih pravic, kot jih imajo drugi.³⁵ Pri vprašanju človekovih pravic starejših je treba biti še posebej pozoren na tiste starejše osebe, ki potrebujejo pomoč drugih. Kljub njihovi krhkosti in odvisnosti imajo tudi one pravico do dostojanstva, samoodločanja, avtonomije oziroma do podpore pri sprejemanju odločitev, če teh same ne morejo sprejemati. Tudi starejše osebe, ki potrebujejo pomoč drugih, morajo imeti pravico do zasebnosti, predvsem pa do prilagojene, kakovostne in na individualnem pristopu temelječe oskrbe, pa tudi pravico do umiranja v dostojanstvu in spoštovanju.

Ne glede na pereče vprašanje uveljavljanja pravic starejših je treba hkrati opozoriti tudi na odgovornost starejše generacije, da pri upravičeni skrbi za svojo prihodnost upošteva tudi pravice in potrebe drugih generacij.

Usmeritve:

- ozaveščanje vseh skupin prebivalstva in še posebej starejših oseb o pomenu človekovih pravic, ki so univerzalne, nedeljive, neodtujljive in medsebojno soodvisne;
- ustvarjanje ustreznih razmer za učinkovito odpravljanje in preprečevanje kakršne koli posredne ali neposredne diskriminacije, povezane s kronološko starostjo;
- prizadevanje za oblikovanje mednarodnih standardov na področju varstva in uveljavljanje človekovih pravic starejših oseb;
- oblikovanje posebne formalne skupine, sestavljene iz predstavnikov pristojnih vladnih resorjev, varuha človekovih pravic in nevladnih organizacij, ki bi se ukvarjala s področjem človekovih pravic starejših.

³⁵ Za vse generacije so še posebej pomembne pravice na področju zaposlovanja, izobraževanja/usposabljanja, socialne zaščite ter dostopa do različnih storitev in stanovanja.

Prostovoljstvo

Prostovoljsko delo prispeva k vključenosti starejših v družbo in k delovanju širše družbene skupnosti. Starejšim omogoča uporabo zmožnosti, razvoj novih znanj, širjenje socialne mreže, krepitev družbenega statusa, preprečevanje osamljenosti in izolacije ter večje medgeneracijsko povezovanje. Posamezniku pa nudi tudi možnost, da izrazi svojo ustvarjalnost.

Usmeritve:

- spodbujanje prostovoljskega dela starejših (dostopnost, obveščanje, povečevanje ugleda prostovoljstva v družbi);
- spodbujanje kakovostnih prostovoljskih programov za oskrbo in podporo samostojnemu življenju starejših;
- spodbujanje kakovostnih prostovoljskih programov v vseh življenjskih okoljih, kjer živijo stari ljudje;
- zagotavljanje rednih usposabljanj za prostovoljce, mentorje in organizatorje prostovoljskega dela.

Ljubiteljska, kulturna in športna dejavnost

Ljubiteljska in kulturna dejavnost posamezniku dajeta možnost izraziti svojo ustvarjalnost. Udeleževanje v kulturnih in športnih ter rekreacijskih dejavnostih povečuje kakovost življenja, v dolgoživi družbi pa omogoča tudi krepitev medgeneracijskega sodelovanja. Obisk kulturnih znamenitosti, prireditev in kina je pri starejših manjši kot pri mladih in v srednjih starostnih skupinah, starejši se tudi redkeje ukvarjajo s športnimi dejavnostmi ali telesno vadbo.

Usmeritve:

- zagotavljanje možnosti udeleževanja starejših v kulturnih dejavnostih;
- večja dostopnost do kulturnih storitev;
- večja dostopnost športa in rekreacije, prilagojenih starejšim, ter spodbujanje starejših k udeleževanju;
- razširitev programov vseživljenjske kulturne vzgoje;
- razširitev programov, ki omogočajo in spodbujajo ustvarjalnost vseh generacij.

Politično in civilno udejstvovanje

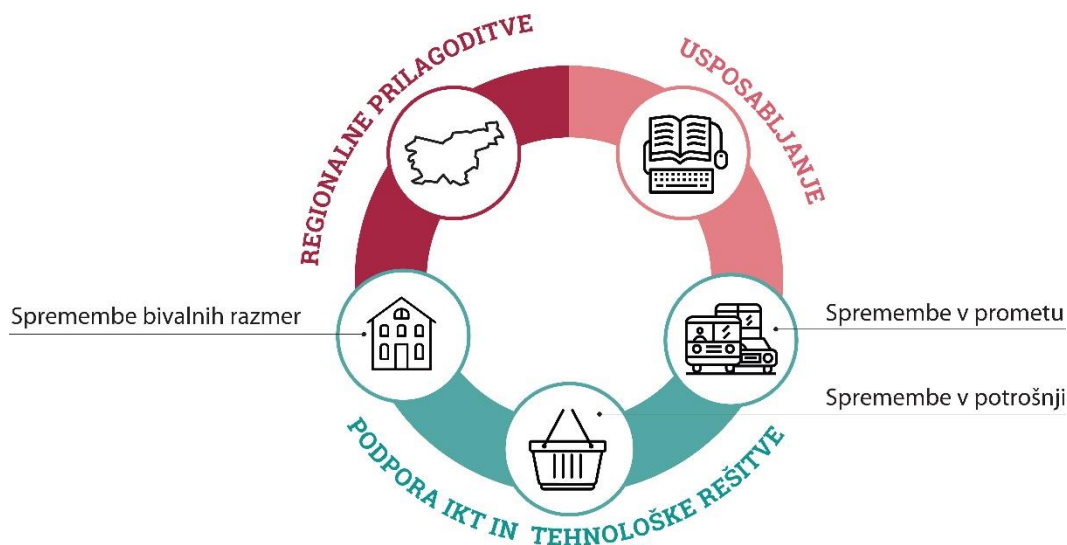
Politično in civilno udejstvovanje sta mehanizma, prek katerih se državljani vključujejo v oblikovanje političnih in civilnih pobud, kjer zastopajo svoje interese, želje in potrebe. Spremembe deleža starejših in mladih v procesih političnega odločanja bodo spremenile medgeneracijska razmerja, kar bo vplivalo na usklajevanje interesov različnih generacij.

Usmeritev:

- ustvarjanje razmer za razvoj dialoga ter političnega in civilnega udejstvovanja prebivalstva na vseh ravneh političnega odločanja (informiranost, možnost sporočanja pripomb na zakonodajne predloge, možnost avtonomnih predlogov in pobud); starejšim osebam omogočiti pravice oziroma dostop do svojih predstavnikov, ki zastopajo in ščitijo njihove interese.

5.4 Oblikovanje okolja za aktivno staranje

Med odzivi na spremenjeno starostno strukturo prebivalstva je pomembno oblikovanje gospodarskega in družbenega okolja, ki upošteva potrebe vseh generacij ter starejšim omogoča samostojno in aktivno življenje. Poleg prilagoditev v gospodarstvu (glej tudi poglavje Zaposlenost) so ključne prilagoditve bivalnih razmer in prometne infrastrukture, ki čedalje bolj vključujejo napredne tehnološke rešitve. Pomemben del pogojev za kakovostno staranje v domačem okolju je tudi učinkovit sistem dolgotrajne oskrbe, ki vključuje tudi neformalne oskrbovalce.

Področje oskrbe in podpore v vsakdanjem življenju (neformalni oskrbovalci)

Večina starejših oseb želi tudi v starosti živeti v domačem okolju ter se starati dostojanstveno in kakovostno. Slovenija ima v primerjavi z drugimi državami manj razvito področje oskrbe na domu.³⁶ Starejše, ki živijo v domačem okolju, lahko oskrbujejo formalni in neformalni oskrbovalci. Zadnji so osebe, ki oskrbujejo osebo s kroničnim obolenjem, invalidnostjo ali drugo dolgotrajno zdravstveno oziroma oskrbovalno potrebo, pri čemer nimajo strokovnega in zaposlitvenega statusa. Za svoje delo (običajno) niso plačani.

Usmeritve:

- spodbujanje povezovanja med različnimi oblikami podpore neformalnim oskrbovalcem (npr. društvo Spominčica) z ustanovitvijo nacionalnega usklajevalnega sistema;
- organiziranje izobraževanja in neformalnega usposabljanja za neformalne oskrbovalce;
- omogočiti pravice neformalnim oskrbovalcem (npr. pravica do počitka, plačila).

³⁶ Delež prejemnikov oskrbe na domu je v Sloveniji leta 2014 znašal 6,5 % (OECD21 v 2013 pa 8,9 %).

Prilagoditve spremembam v potrošnji

Starejši postajajo čedalje pomembnejša skupina potrošnikov po številu in skupni kupni moči ter tako vplivajo na nove usmeritve v potrošnji. Ponudba se delno že prilagaja spremenjeni strukturi potrošnje, tudi tehnološki dosežki omogočajo nove proizvode, storitve in rešitve, ki pomembno prispevajo k zadovoljevanju potreb dolgožive družbe. Vendar bodo potrebne dodatne spodbude in medijske kampanje, ki bodo pospešile te prilagoditve. Mednarodni projekt »Starosti prijazna mesta«³⁷ opredeljuje starosti prijazno mesto kot »vključujoče in dostopno urbano okolje ter socialno sožitje, ki promovira aktivno in zdravo staranje«.³⁸ Pri tem ugotavljajo, da je tisto, kar je prijazno starejšim, prijazno vsem generacijam.

Usmeritev:

- oblikovanje poslovnega okolja in spodbude za razvoj novih proizvodov in predvsem storitev, ki ustrezajo spremenjenemu povpraševanju v dolgoživi družbi (usmeritve glede prilagoditev spremembam v potrošnji so sicer že vključene tudi na drugih področjih: novi poklici – svetovanja in podpora starejšim, dolgotrajna oskrba, izobraževanje, promet, večja varnost pri spletnih nakupih).

Prilagoditve bivalnih razmer

Za starejšo populacijo je značilen visok delež lastniških prebivalnih objektov, pogosto živi v prevelikih in neustreznih stanovanjih, njena stanovanjska mobilnost je nizka,³⁹ **izvajanje nekaterih storitev dolgotrajne oskrbe pa oteženo**. Poleg tega primanjkuje neprofitnih najemnih stanovanj, težava pa je pogosto tudi nizka tržna vrednost »stanovanjskega premoženja« starejših. Za podaljšanje samostojnega življenja v domačem okolju so potrebne prilagoditve prebivalnega prostora in oskrbovalnih storitev ter drugačne institucionalne in skupinske oblike bivanja.

Usmeritve:

- prilagajanje prebivalnega prostora za (podaljšano) samostojno življenje starejših v domačem okolju, ki se mora vključiti v različne politike (stanovanjsko, socialno, prostorsko). Te prilagoditve in nove bivalne oblike vključujejo:
 - (i) **prilagoditve prebivalnega prostora** za podaljšanje samostojnega življenja v domačem okolju: (domovi za vse življenje – prilagojeni vsem starostim, pametni domovi, omrežja oddaljenega nadzora, druge mobilne storitve oziroma storitve na domu);
 - (ii) **drugačne institucionalne in skupinske oblike bivanja**: oskrbovana/varovana stanovanja – namenjena tistim, ki se sami ne morejo več celoti oskrbovati ali negovati, še vedno pa lahko živijo razmeroma samostojno življenje; gospodinjstve skupine; stanovanjske zadruge ali stanovanjske skupnosti; oskrbniške družine za stare ljudi; dnevni centri, namenska stanovanja za starejše;

³⁷ Ramovš, J., et al. (ur.) (2013): Staranje v Sloveniji. Raziskava o potrebah, zmožnostih in stališčih nad 50 let starih prebivalcev Slovenije. Inštitut Antona Trstenjaka, Ljubljana.

³⁸ WHO, (2007): Global Age-friendly cities. A Guide. Geneva: WHO; Age-Friendly Rural and Remote Communities: A Guide. (2006). Federal/Provincial/Territorial Ministers Responsible for Seniors. Canada.

³⁹ Stanovanjski sklad starejših gospodinjstev je bil deležen le malo posebnih preureditev za starejše; delež posebej preurejenih stanovanj v Sloveniji je četrti najnižji med državami SHARE (Mandič, 2015).

- lažja zamenjava ali prodaja stanovanjskega premoženja za nakup ali najem varovanega ali manjšega stanovanja;
- razvijanje starosti prijaznih mest in skupnosti (po metodologiji SZO), v kateri bodo zagotovljene možnosti za stalno vključenost starejših v vse vidike družbenega življenja v njihovih skupnostih v skladu z njihovimi potrebami, željami in sposobnostmi; lažji dostop do stanovanj za mlade in spodbujanje sodelovanja različnih generacij tudi z drugačnimi oblikami prebivanja in drugimi prostorskimi rešitvami;
- večja stanovanjska mobilnost, ki bo omogočila prebivanje v primernih stanovanjih vsem generacijam;
- spodbujanje prenove stanovanjskega fonda, ki omogoča večjo kakovost bivanja v lastnem stanovanju (npr. energetska prenova, funkcionalne prilagoditve stanovanj).

Prilagoditve v prometu in prometni infrastrukturi

Starejši imajo večje potrebe pri uporabi javnega prometa, spoprijemajo se z gibalno oviranostjo, v visoki starosti se močno zmanjša tudi sposobnost za samostojno upravljanje vozila. Potrebne prilagoditve v urbanih in podeželskih območjih, kjer bo delež starejših naraščal relativno hitreje, se bodo razlikovale.

Usmeritve:

- povečanje dostopnosti (za starejše) do javnega prevoza in v prihodnosti do avtonomnih vozil;
- zagotavljanje varnega dostopa do objektov z dobro zasnovano javnih površin in grajenega okolja;
- redno obnavljanje znanja starejših voznikov o cestnoprometnih predpisih in prilagoditve za starejše pri oblikovanju avtomobilov;
- zagotavljati enakovredne možnosti za dostop do prometnih storitev v podeželskih in obrobni območjih.

Regionalne prilagoditve

Staranje po regijah je neenakomerno, te razlike se bodo še povečevale. Prebivalstvo se bo zgoščevalo v urbaniziranem, torej pretežno osrednjem delu države. Posledično se bo število prebivalcev zmanjšalo v vseh preostalih regijah, relativno najbolj v zasavski regiji, kjer se bo tudi najbolj povečal delež prebivalcev, starejših od 65 let.

Usmeritev:

- krepitev regionalnih gospodarstev v skladu z njihovimi razvojnimi prednostmi ob ohranjanju policentrične strukture urbanega sistema.

Izobraževanje/usposabljanje starejših za samostojno življenje

Starejši za kakovostno samostojno življenje potrebujejo tudi različna nova znanja: zdrav način življenja, skrb za duševno in telesno zdravje, uporaba IKT. Zato je treba razvijati starejšim prilagojene izobraževalne programe in jim omogočati vključevanje vanje.

Usmeritev:

- razvijanje in omogočanje dostopnih (finančno, prostorsko, fizično ipd.) izobraževalnih programov za starejše z vsebinami za izboljšanje kakovosti življenja.

6 VKLJUČENOST VSEH DELEŽNIKOV IN INFORMIRANJE JAVNOSTI

Spremembe v starostni strukturi prebivalstva zahtevajo prilagajanje celotne družbe, ozaveščanje javnosti o posledicah demografskih sprememb, zavedanje o pomenu in nujnosti aktivnega odzivanja vseh delov družbe in posameznikov na demografske spremembe ter reden dialog med vsemi deležniki o potrebnih prilagoditvah. Zato bosta pri oblikovanju ukrepov na podlagi predlaganih usmeritev in njihovem izvajanju ključni informiranost in vključenost širše javnosti. Vzpostavljen bo trajni sistem informiranja in ozaveščanja javnosti ter reden dialog med vsemi deležniki v formalizirani obliki.

Aktivnosti v povezavi z vključenostjo deležnikov in informiranjem javnosti:

- Vlada RS sprejme strategijo komuniciranja za SDD, ki temelji na poznavanju stališč, vrednot in potreb posameznih skupin deležnikov in državljanov;
- Vlada RS vzpostavi formalni okvir za stalen dialog med vsemi deležniki in njihovo aktivno sodelovanje pri pripravi ukrepov in sprememb na obravnavanih področjih;
- Vlada RS vzpostavi sistem za redno informiranje javnosti.

7 PRIPRAVA AKCIJSKIH NAČRTOV IN SPREMLJANJE URESNIČEVANJA STRATEGIJE

Potem ko bo Vlada RS sprejela Strategijo dolgožive družbe, bodo pristojna ministrstva pripravila akcijske načrte s konkretnimi predlogi rešitev za uresničitev začrtanih usmeritev. Akcijski načrti morajo biti dosledni, da omogočijo uresničevanje začrtanih ciljev. Njihova medsebojna usklajenost in skladnost z usmeritvami strategije bosta zagotovljeni na državni, lokalni in regionalni ravni. Ker se na nekaterih področjih prepletajo vsebine politik, ki so v pristojnosti različnih resorjev, bodo ukrepi oblikovani z medresorskim usklajevanjem in sodelovanjem.

Pri oblikovanju odgovorov na izzive dolgožive družbe bodo imeli poleg usmeritev, ki jih vsebuje Strategija dolgožive družbe, pomemben vpliv ukrepi na številnih drugih področjih: spodbujanje vzdržne gospodarske rasti in krepitev gospodarske razvitosti, družinska politika, migracijska politika za spodbujanje priseljevanja delovne sile iz tujine in njeno integracijo. Strategija dolgožive družbe se sicer osredotoča predvsem na ukrepe za kakovostno staranje, usklajena pa bo z razvojnimi dokumenti, ki urejajo druga navedena področja. Posebnega pomena bo tudi prilagoditev proračunskega načrtovanja za ciljno naravnan programski proračun, ki bo zagotovil usklajenost načrtovanih aktivnosti v zadanih fiskalnih okvirih.

Aktivnosti v povezavi z nadaljnjim izvajanjem in spremljanjem strategije:

- resorji na podlagi usmeritev pripravijo akcijske načrte za dve leti (štiri leta oziroma v skladu s trajanjem obravnavanih procesov), ki vsebujejo ukrepe za izvajanje strategije;
- izvajanje strategije se spremlja s kazalniki indeksa aktivnega staranja;
- določita se nosilec in način spremljanja Strategije dolgožive družbe (časovni načrt in uporaba kazalnikov, preverjanje usklajenosti z usmeritvami strategije);
- zagotovita se preverjanje in dopolnjevanje strategije v skladu s spremembami v gospodarskem in družbenem okolju.

Literatura

Active ageing (2012). Special Eurobarometer št. 378. Dosegljivo marca 2017 na spletni strani: https://ec.europa.eu/eip/ageing/library/special-eurobarometer-378-active-ageing_en.

Börsch-Supan, A. (2016). Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) Wave 5. Release version: 5.0.0. SHARE-ERIC. Data set. DOI: 10.6103/SHARE.w5.500.

Börsch-Supan, A., Kneip, T., Litwin, H., Myck, M., Weber, G. (Ur.) (2015). Ageing in Europe – Supporting Policies for an Inclusive Society. Berlin: De Gruyter.

Börsch-Supan, A., Brandt, M., Hunkler, C., Kneip, T., Korbmacher, J., Malter, F., Schaan, B., Stuck, S. and Zuber, S. (2013). Data Resource Profile: The Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE). International Journal of Epidemiology DOI: 10.1093/ije/dyt088.

Brynjolfsson, E., McAfee, A. (2014). The Second Machine Age: Work, Progress and Prosperity in a time of Brilliant Technologies. W. W. Norton & Company.

Drole, J., in Lebar, L. (ur.) (2014). Podpora samostojnemu bivanju v domačem okolju in dolgotrajne oskrbe. Analitsko poročilo DP5 projekta AHA.SI.

Eurofound (2016). Extending working lives through flexible retirement schemes: partial retirement. Dosegljivo na spletni strani: <https://www.eurofound.europa.eu/.../extending-working-lives-through-flexible-retire>.

Istenič, T., in Sambt, J. (2015). Slovenia from socialism to market economy: rapidlay increasing dependence on intergeneration (public) transfers.

Kavaš in drugi (2015). Podaljšano zaposlovanje in odloženo upokojevanje. Projekt aktivno in zdravo staranje v Sloveniji (AHA.si).

Malter, F., in Börsch-Supan, A. (Eds.) (2015). SHARE Wave 5: Innovations & Methodology. München: MEA, Max Planck Institute for Social Law and Social Policy.

OECD (2016). Generation Next: How to Prevent Ageing Unequally.

OECD (2014). The silver economy as a pathway for growth.

Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025 »Skupaj za družbo zdravja« (ReNPZV16-25). Uradni list RS, št. 25/16.

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020 (ReNPSV13-20). Uradni list RS, št. 39/13.

Véron, J., Pennec, S., Légaré, J. (Eds.) (2007). Ages, Generations and the Social Contract: The Demographic Challenges Facing the Welfare State. Springer.

Voljč (2016). Javno-zdravstveni pomen padcev med starejšimi in preventivne usmeritve. Analitsko poročilo v okviru Delovnega sklopa 4. projekta AHA.SI.

WEF (2016). Kai Leichsenring, European Centre for Welfare Policy and Research, 2016.